

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА ХОРЕОГРАФІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА:
ТВОРЧИЙ ПРОЄКТ З ПОЯСНЮВАЛЬНОЮ ЗАПИСКОЮ
на здобуття освітнього ступеня Магістр

на тему: **КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕЛЕМЕНТІВ
ОБРЯДОВОСТІ В ХОРЕОГРАФІЧНІЙ КОМПОЗИЦІЇ «В НІЧ НА
КУПАЛА»**

Виконала: студентка II курсу
групи МХР-31-21з
спеціальність 024 Хореографія
Дядченко О. М.

Керівник:
кандидат педагогічних наук, професор,
заслужений діяч мистецтв України
Забредовський С. Г.

Рецензент:
кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри хореографічного мистецтва
КНУКіМ
Підлипський Андрій Ігорович

Допустити до захисту
протокол засідання кафедри
від «___» _____ 20___ р. № ___
Завідувач кафедри хореографії

_____ професор Вантух М.М.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I НАЦІОНАЛЬНІ ВИТОКИ КУПАЛЬСЬКОЇ ТЕМАТИКИ ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ХОРЕОГРАФІЧНОМУ МИСТЕЦТВІ	7
1.1 Походження та міфологічне підґрунтя свята.....	7
1.2 Трансформація національних традицій в житті сучасного українського суспільства.....	15
1.3 Сучасне використання купальської тематики в хореографічному мистецтві.....	23
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I	36
РОЗДІЛ II УОСОБЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ В ХОРЕОГРАФІЧНІЙ КОМПОЗИЦІЇ «В НІЧ НА КУПАЛА»	40
2.1 Обґрунтування вибору теми. Лібрето.....	40
2.2 Ідейно-тематичний аналіз.....	46
2.3 Шляхи та методи реалізації творчого задуму хореографічної постановки. Сценарно-композиційний план.....	47
2.4 Музичне оформлення твору.....	50
2.5 Костюми виконавців.....	51
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

ВСТУП

В рамках стрімкої глобалізації сучасного мистецтва гостро постає питання збереження, розвитку та відображення власного бачення культурної спадщини українського народу. Досить часто митці звертаються до ідей та концепцій, які були сформовані багато століть тому, пройшли багато поколінь, трансформувались, видозмінювались, доповнювались, проте зберегли свою самобутність та унікальність. Форми стародавніх ритуальних обрядів та святкувань наших предків надихають культуристів та мистецьких віртуозів не просто на їх відображення, а переосмислення, поглибленому аналізі та пристосуванні до сучасних реалій. Мистецький розвиток нашого народу неможливий без збереження та осмислення найважливіших історично складених здобутків. Національне танцювальне мистецтво України побудоване на звичаях, обрядах та традиціях, воно виконує ретрансляційне призначення та зв'язок між поколіннями.

Актуальність кваліфікаційного проекту полягає у тому, що у світлі сьогоденних реалій важливо звертатись до витоків та основ українських традицій, що являються підґрунтя нашого життя. Саме вони дозволяють нам розвивати унікальну українську культуру, передають досвід наших предків. Традиційна українська народна обрядовість є досить популярною тематикою сучасного українського танцювального мистецтва. Втілення українських традицій, обрядів, звичаїв в хореографічних постановках дозволяють розкривати та поширювати особливості ритуального та міфологічного підґрунтя, ту сакральність, що вкладали наші предки. Повертаючись і трансформуючи народні традиції в нинішніх умовах, ми маємо можливість покращити життя та духовний розвиток народу.

Мета дослідження – систематизувати, розробити шляхи походження та трансформації народних традицій, їх значення в житті нинішнього українського суспільства через призму сучасного сприйняття традиційного свята Івана Купала, сформувані та втілити національно-ментальне підґрунтя новітнього виховання підростаючого покоління.

Завдання дослідження. Реалізація поставленої мети передбачає виявлення таких завдань:

- дослідити походження, історіографію та сучасне сприйняття народних традицій та їх роль, значення для українського суспільства;
- визначити особливості трансформації національних традицій в житті сучасного українського суспільства;
- охарактеризувати тематику Івана Купала в феєрії опері-балеті «Цвіт Папороті» та балеті «Лілея»;
- розкрити сучасне трактування національних традицій в балеті «Вечір на Івана Купала- Містерія літнього сонцестояння»;
- деталізувати підгрунтя історії виникнення задуму;
- розробити лібрето та сценарно-композиційний план роботи;
- аргументувати підходи по створенню хореографічної лексики та деталізувати танцювальну пластику, особливості композиційної побудови і постановки хореографічного номеру.

Об'єкт дослідження: традиційна народна культура.

Предмет дослідження: народні традиції як засіб формування національного світогляду.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених у дослідженні завдань були застосовані:

- історіографічний (вивчення, аналіз наукової літератури);
- методи класифікації та типології, що дозволило систематизувати і узагальнити значний фактичний матеріал;
- фактологічний (пошук і вивчення архівних джерел);
- систематизаційний (систематизація отриманих результатів, формулювання висновків);
- проектувальний (постановка номеру, ідейне навантаження).

Наукова новизна полягає в тому, що:

- визначено та встановлено особливості розвитку та трансформації національних народних традицій та їх значення в житті українського сучасного суспільства;

- проаналізована сутність купальських традицій та їх трансформацію через призму сучасного бачення українського народу;

- визначений вплив купальських традицій на сучасний стан українського хореографічного мистецтва та його перспективи;

- розроблені принципові підходи по створенню хореографічної лексики, пластики, внутрішнього наповнення руху для втілення конкретної хореографічної постановки.

Практичне значення роботи: дане дослідження може бути використане як науково-теоретичне підґрунтя вивчення історії українського побуту, його застосування в сучасному хореографічному мистецтві, стимулюванні молодих митців до творчих пошуків у використанні національних ментальних здобутків українського народу.

Практичні здобутки даного науково-творчого дослідження, як то: хореографічна лексика, пластика, основи та особливості композиційної структури та побудови номеру, змістовне наповнення хореографічного тексту можуть бути використані у практичній діяльності хореографічних колективів, у навчально-творчому процесі при підготовці фахівців в галузі хореографії.

Інформаційна база дослідження: методологічна основа роботи визначається історичними Кисіля В. В. [33], Турган О. [63], етнографічними Войтовича В. М. [25], Воропая О. І. [27], Сапіги В. К. [56], Тиводара М. П. [62], культурологічними Вовкуна В. В. [24], Дарморіз О. Д. [28], Нагачевського А. [43], [44], мистецтвознавчі Проців І. В. [52], літературознавчими, Корній Д. [36], Мелешка В. А. [41] працями.

Апробація результатів дослідження здійснювалась шляхом:

- опублікування основних положень дослідження у повідомленні та доповіді на VII міжнародній науково-практичній конференції:

«Особливості роботи хореографа в сучасному соціокультурному просторі»
(Київ 3 червня 2022р.);

- створення постановки «В ніч на Купала».

Публікації: Основні положення та висновки дослідження відображені і викладені у 1 одноосібній публікації автора: «Історичні аспекти купальських обрядів».

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи: обумовлена логікою розкриття теми, метою та завданням дослідження. Складається зі вступу, двох основних розділів (кожен з яких, відповідно, має по три підрозділи), висновків до кожного розділу та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 64 сторінок, із них основний текст складає 56 сторінок.

РОЗДІЛ I НАЦІОНАЛЬНІ ВИТОКИ КУПАЛЬСЬКОЇ ТЕМАТИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ОБРЯДОВОСТІ

1.1 Походження та міфологічне підґрунтя свята

В багатьох країнах стародавньої Європи побутувало ритуальне свято, яке було нерозривно пов'язаним із явищем літнього сонцестояння. Дане свято було ритуальним поклонінням Сонцю, тому важливим було проведення різноманітних обрядів, які б забезпечили багатий урожай, принесли добробут та зміцнили здоров'я.

За стародавніми віруваннями даний день мав найкоротшу ніч у році, яка вважалася «бісівською», і лише гучні гуляння та велике вогнище могли відігнати нечисту силу [66].

Даним святом, що припадало на день літнього сонцестояння, являється свято Купала, або Івана Купало. На теренах України – це народне свято, що характеризує самоочищення [26, 138].

Всім відоме свято Івана Купала в наш час являє собою православне церковне свято та в церковних діях називається Різдво Іоанна Предтечі. Воно святкується 7 липня. Іоанн був сином священика Захара та Єлисавети, яка в свою чергу була родичкою Діви Марії. Ім'я «Хреститель» Іоанну нарікли, тому що він хрестив водою людей, які покаялись у своїх гріхах. Проте до приходу християнства на терени сучасної України в цей день слов'яни святкували своє язичницьке свято, що було присвячене божеству сонячного світла та тепла – Купалу [56, 98].

Купало – це давнє божество українських предків. Купало, Купайло або Купала вважається одним із найпоширеніших божеств періоду язичництва, він є богом родючості, молодості, подружньої вірності, щедрого й теплого літа, добробуту а також покровителем роду. Ім'я цього божества згадується на дощечках «Влесової книги» [62].

Купало належав до групи головних язичницьких божеств Української Русі у IX ст. Його описи поряд із верховними богами слов'ян такими як Перун, Дажбог та Сварог. У XVI-XVII століттях Купало та обрядові дієства

на його честь описані в письмових джерелах. Для прикладу, «Густинський літопис», що датується 1670 роком описує те, що Купало вважалося «бісівським» святом і люди в деяких регіонах намагалися віддати шану язичницьким божествам. Всі ритуальні святкування починалися орієнтовно 23 червня і продовжувалися до самих жнив. Відзначалась в літописі інформація про плетіння дівчатами вінків з духмяних трав, розпалювання багаття та установа великої гілки із листям навколо якої водили хороводи, співали пісні, в яких прославляли Купало [25, 261].

В старих письмових джерелах святкування Купала було охарактеризованим як «бісівське дійство», а саме божество Купало як диявольський приятель, якому люди приносили в жертву хліб. Свято Івана Купала описується в «Житті Володимира» датованому XVI століттям: «Въ вечерь зобравшися младенцы и панны плетуть собѣ вѣнки изъ зѣля розного, которіе кладуть на голову и опоясуются ими; кладуть зась огонь и берутся за руки и около огня одного скачуть, спѣваючи пѣсни, въ которыхъ часто споминають Купала, а потомъ презъ оный огонь прескакують, бѣсу оному Купалі офѣруючи сами себе, и иныхъ много вымысловъ бѣсовскихъ брідькихъ на той часъ на оныхъ соборищахъ чинять»[27,115].

До перших писемних згадок про свято Купала на теренах України відносяться «Волинський» 1262 року та вище згаданий «Густинський» літописи та «Синопис» датований 1674 роком.

Про боротьбу про-християнської влади та церкви із язичницькими купальськими ритуалами та обрядами свідчить ряд документів XVIII століття. Для прикладу: у 1719 році був виданий указ гетьманом Війська Запорізького та головою козацької держави в Лівобережній Україні Іваном Скоропадським «о вечерницах, кулачных боях, сборищах под Ивана Купала и проч.», який дозволяв фізично карати та відлучати від церкви всіх, хто брав участь в святкуванні Купала за старими обрядами; Перемишльський собор у Березові в 1723 році видав заборону танцювати біля купальського вогню.

Проте всі заборони та документи не змогли викоринити язичницький характер купальських народних обрядів [18].

Також старослов'янське походження свята Купала свідчить велика кількість пісень, що були записаними в різних куточках України. Однією з таких є купальська пісня Івано-Франківського регіону:

«Гей, Ладом! А ти, Перуне,
Отче над Ладом, гей, Перуне,
Дай дочекати, Ладе Купала.
Гей Купала!»

За деякими повір'ями вважалося, що в пору літнього сонцестояння, саме тоді, коли Сонце займає на небі найвищу точку, твориться великий шлюб бога літнього розквіту вогню-сонця Семиярила з життєдайною богинею води Даною і тому їх поєднання потрібно святкувати з вогнем і обов'язково біля води.

За іншими переказами та легендами вірили, що день літнього сонцестояння це єдиний день року, коли дівчина Сонце має можливість зустрітися із коханим юнаком Місяцем, їх зустріч займає всього декілька миттєвостей, в момент коли останні яскраві промені розсипаються по небосхилу [40].

Слов'янський бог Сонця Дажбог дарував життя всьому живому. Саме тому початок річного циклу та його плин був пронизаний різноманітними ритуалами та обрядами, щоб сонце завжди було прихильним до людей. Найвищим культом Сонця являлося сонцестояння, тобто Купало. Важливою частиною купальського дня був вогонь. Він був уособленням Сонця і мав горіти всю ніч, щоб відлякувати нечисть, що була надзвичайно активною в купальську ніч [59].

Зі святкуванням Купала пов'язано багато обрядів, ритуалів та вірувань. Слов'яни були переконані в тому, що ніч напередодні свята наповнювалась нечистими гуляннями, які влаштовували відьми й ворожбити. Такі «гульбища» проводилися, щоб нашкодити худобі різними хворобами.

Тому, щоб зашкодити дії заклинань, скотарі на світанку збирали росу та шукали корінь молочаю потім все змішували з сіллю та згодовували худобі. Також в ночі напередодні свята люди збирали лікувальні трави такі як м'яту, ромашку, любисток, розрив-траву, звіробій, терлич та багато інших, так як вірили, що саме напередодні свята всі трави наповнювались магичними властивостями. Також побутувала традиція на світанку купальського дня вмиватися росною, щоб зберегти молодість та рум'яні щічки [62].

Однією із стародавніх традицій святкування Купала було «запалене колесо». Така традиція відображала приворот Сонця на зиму, так як після дня сонцестояння світла частина дня починала скорочуватись, а погода пасмурною. Досить часто запалене колесо скочули в річку, що втілює літнє, яке Сонце спускається із вершини небес і його яскраве та жарке проміння гаситься в дощових потоках осені.

Обов'язковою атрибутикою святкування Купала був живий вогонь: старші та пошановані люди добували його способом тертям, поки продовжувалась їх робота, селяни збиралися навкруги та мали стояти у благоговійній тиші і тільки як вогонь спалахував, всі одразу починали співати купальські пісні [40].

Для вогнища на Купала сплітали «козубок» із соломи, рогази та маленьких сухих гілок. Його провозили населеним пунктом та кожен житель мав додати декілька дровин або дерев'яну річ, що більше не приносить користь. В окремих регіонах України існувала традиція юнакам красти дерев'яні речі з дворів, де жили дівчата, чим перші показували прихильність до обраниці. Зібраний «козубок» відвозили до річки чи ставка, де відбувалося святкування.

До найголовніших міфологічних персонажів святкування Купала належать власне Купало і Марена (Марена, Мара, яка згідно із міфами була злим зимовим божеством, яке морить землю холодами, морозами та стужею, а людину хворобами та голодом, саме тому її намагались зпалити та знищити).

Одним із головних завдань хлопців було приготування опудала Купала. Воно було лялькою із соломи в повний зріст людини. Для виготовлення такого опудала використовували жердину з перекладиною, які обкручували кулем, який набивали соломою та робили вуса і бороду. Поверх солом'яного «тіла» одягали штани, сорочку та солом'яний капелюх, до руки прикріпляли батіг або кий. Після приготування ляльки Купала дівчата прикрашають його квітами, стрічками та намистом [59].

Виготовленням опудала-ляльки Марени займалися дівчата. Її приготування в різних регіонах України відрізнялося і залежало від окремих традицій, що там склалися: на теренах Полтавщини для виготовлення Марени використовували гілки клену або вишні та обрамляли соломою, а на Слобожанщині із гілок чорноклену та свіжої, трішки сухуватої трави [56].

Наші предки були переконаними, що купальської ночі дуже активною стає нечиста сила, такі як лісовики, мавки, водяники, відьми, потерчата та багато інших. Єдині речі, що можуть захистити від їх впливу та заклять були вода та вогонь.

Існувало таке вірування, що саме купальське вогнище очищає тіла та душі і людина стане здоровішою, саме тому традиція перестрибувати через вогнище на свято Купала була поширеною по всій території України. Також пари часто стрибали через купальське багаття, щоб знати чи суджено їм бути разом і чи буде їх пара міцною. Юнак та дівчина обмінювалися головними уборами (дівчата одягали свій вінок на обраного юнака, а він в свою чергу – дівчині свій капелюх) після чого бралися за та перестрибували вогнище. Якщо після стрибка їх руки залишалися сплетеними це значило, що їх чекає щаслива доля разом [31].

Досить цікавою видається теорія про те, що спалення та потоплення ритуальних ляльок Марени та Купала, являються своєрідним жертвоприношенням. Можна припустити, що спалення Марени, як символу зла, ототожнюється з ритуалом, що висвітлює знищення нечистої сили та спосіб позбавитися її впливу. Таким чином у прагматичному значенні

купальський вогонь несе два сакральних значення: перший це жертвоприношення для отримання прихильності богів (у випадку на Купала – сонця), другий – очищення та захист від нечистої сили [33].

Важливим на Купала було уважно спостерігати за погодними явищами, адже вони допомогли визначити певні аспекти в житті:

- якщо ранок Купала починається злива то на кінець літа буде засуха. А якщо людина потрапляє під зливу, то це на грошове поповнення;
- якщо купальський день сонячний та безхмарний – буде великий врожай ягід та фруктів;
- якщо протягом дня буде гриміти та блискавку видно – чекати пограний урожай горіхів;
- якщо побачити веселку в день Купала – людину чекає велика удача [31].

Важливим для урожаю вважали традицію встромляти в землю на городі гілки різноманітних дерев, що були освяченими купальською россою, пізніше тими що були освяченими в церкві. Також досить популярним звичаєм було прикрашання будинку різноманітними травами, щоб оберігати житло від нечистої сили. Така особливість прикрашання побутувала на Бойківщині, Гуцульщині та Лемківщині.

Також народні вірування говорили, що персонажі української міфології, наприклад русалки, мавки, лісовики, займалися вирощуванням, доглядом та захистом різноманітних рослин, особливо цілющих трав [42]. Саме тому що всі міфологічні створіння були досить активними на Івана Купала їх енергія наповнювала лікувальні квіти і трави особливою та дуже сильною цілющою енергією. Традиція збирання таких трав була дуже важливим та відповідальним заняттям, адже потім їх можна було використати для лікування різноманітних захворювань та захисту будинку та городу від злих духів [38].

Вірування наших предків були зумовлені землеробством та тваринництвом, адже вони були головними різновидами добування їжі. Тому

їх вірування були направлені на обоження та отримання прихильності від природи: води, вогню, землі, лісу, дерев та міфологічних істоти, що її заселяли. Прихильність від лісовика – духа лісу, захисника звірів та рослин, водяника – господаря річок, озер та різних водойм, полудниць – польових духів (русалки мавки) – їх прихильність була важливою, щоб вирощувати зернові культури, рибальства, грибництва та полювань [28, 174-175].

Русалки – це створіння, що живуть на дні водоймищ. Вони були присутні у багатьох міфологічних системах світу. Вважається, що їх душа зникла, проте серце продовжує битися, але дуже повільно [60].

Дослідники схиляться до думки, що походження слово «русалка» пов'язана із руслом річки, тому що ці створіння проживали біля найбільш глибоких частин водойм. Інша думка про походження назви пов'язана із впливом Давнього Риму на слов'янські племена. Вважається, що розкази та повір'я про загадкових «rosalia» створили особливу та неповторну міфологічну особливість слов'янської русалки [36, 158].

Слов'янські уявлення про русалок досить близькі до грецьких уявлень про хранительок природи німф. Так як і німфи – русалки володіють мудрістю та таємницями життя і смерті, в них є дар лікувати природу, передбачувати майбутнє та прилучати людей до таємничих природних сил [20].

Слов'янські легенди говорять, що русалками ставали ті дівчата чи жінки, що були утопленицями. При переході від людського світу до світу духів душа утопленика проходила трансформацію, забувалось людське життя, клопоти, досвід і навіть ім'я. Неважливо якою була жінка – молодою чи старою, вродливою чи немічною, вона ставала магічно красивою.

Тіло русалки має блакитний колір, очі – чорні або зелені, довгі чорні вії та зелене запутане волосся, що завжди розпущене та прикрашене водяними квітами та гілочками плакучої верби.

В найкоротшу ніч в році – на Купала русалки створювали багаття біля своєї водойми і скачуть через нього з берега в ріку. За давніми віруваннями,

якщо знайти попіл із русалчиного багаття і нанести його на волосся, то воно буде густим та швидко ростиме [36, 158-166].

Українські повір'я говорять, що мавки – це чарівниці лісів та дібров, окремі перекази вказують на те, що мавка – душа лісу в якому вона живе. Саме тому їх образи асоціюють з природною красою та відтінками зелених кольорів. Українська міфологія налічує близько 28 різновидів мавок: житниця (що живе в житах), вербиця (що мешкає на гіллях верби), косана (мавка ночі та має чорне до землі волосся), м'ятниця (що живе у теренах м'яти та меліси), пшениця (що мешкає та оберігає пшеничні поля) та багато інших [5].

Мавок ще називають нявки, навки, бісиці та майки. Вони близькі родичі русалок, проте їх відмінність надзвичайно суттєва. По-перше, мавки це створіння, що проживають всюди: лісах, полях, болотах, дібровах та інших. По-друге, мавками стають по своєму бажанню – при зустрічі чарівне створіння говорить з дівчиною, в розмові присутні чари, але людина має дати свою згоду. Для запобігання магічного впливу при собі рекомендувалось мати часник, любисток або полин.

В залежності від свого місця проживання мавка мала особливості у вбранні чи прикрасах волосся. Для прикладу, польова мавка мала вінок із польових трав та квітів, гірська – із гірських трав, лісова – із соснових гілочок та грибів. Проте всі мавки мали однакове вбрання – довгу білу сорочку. Волосся могло бути різноманітних кольорів, як у людей, або надзвичайно незвично блакитне чи червонясте.

Всіх мавок об'єднувала одна ціль – оберігання природи та живих створінь. Зазвичай вона доброзичлива, привітна, готова допомогти заблукавшим, проте, якщо людина руйнує її житло (зриває квіти чи плоди раніше ніж потрібно, убиває тварину лише для розваги), то мавка – готова покарати винуватця [36, 80-85].

Також важливим персонажем міфології та святкування свята Купала є Водяник. Його вважали злим духом водяної стихії, що захищав свою

водойму від людей. Водяника уявляли стареньким дідусем, батьком русалок. Саме тому на Івана Купала важливо мати велике вогнище біля води, щоб водяник не зашкодив та не потривожив гуляння [20].

Одним із найцікавіших вірувань, що був притаманний купальській ночі – пошук квітки папороті. Предки слов'яни вважали, що цвіт папороті можливо знайти лише опівночі в ніч на Івана Купала і той кому вдасться знайти омріяну квітку зможе розуміти про що шепочуться рослини, про що говорять тварини, бачити та дружити із мавками, русалками, лісовиками та водяниками, за іншими переказами – володар цвіту знайде небачені скарби та багатство, якого світ не бачив [38].

Багато легенд говорять, що в ніч на Купала природа оживає та може розмовляти: дерева, трава, квіти, птахи та звірі. Тільки цієї ночі відкривається «Небесна брама» і боги вислуховують всі молитви людей.

Свято Івана Купала несе ритуально-магічну алегорію та ним завершується весняно-літня фаза «русалій», а саме свято було своєрідною кульмінацією та перехідним періодом до жнив та збору урожаю. Всі купальські ритуали вміщують в собі магічну силу, а являються важливим обрядовим дійством у всіх куточках України [30].

З усього вище викладеного можна зробити висновки, що свято Івана Купала має давнє коріння, багато ритуалі пов'язаних із «задобренням» слов'янських богів та міфологічних створінь. Купальські традиції пройшли багато віків, християнську заборону проте багато легенд та вірувань дійшли до нашого часу.

1.2 Трансформація національних традицій в житті сучасного українського суспільства

В сучасному світі перекази, легенди та міфи являються особливими засобами підсилення, що викликають особливе зацікавлення до природи, протидію деяким негативним процесам націлених проти природи. Стародавні вірування мають особливий вплив на трансформацію функцій міфологічних

вірувань та ставлення людини до оточуючого світу – це можна простежити у змісті прийнятих нормативно-правових актів [54].

Царина українських вірувань та традицій є нескінченно багатою та не до кінця дослідженою сферою. Протягом багатьох століть вони складалася в надзвичайно злагоджену систему обрядів та ритуалів, що на даному історичному етапі стають особливо актуальними і популярними. Досить значущою є фраза: «Народ існує поки існує його мова, звичаї та традиції» адже це ті особливості, що вирізняють народ серед інших.

Втілення рухів й слів світовідчуття, світосприймання та взаємини між людиною та природою та між людьми можна побачити в українських звичаях, традиціях та обрядах. Вони – найдорожчий скарб, що допомагав і допомагає вижити нашій нації. Звичаї та традиції зберігалися упродовж віків, розвивалися, вдосконалювалися та передавалися з покоління в покоління. Духовні принципи народу зберігають мову, народне мистецтво та народну культуру [21].

Одним із видів народного мистецтва, що дозволяє прослідкувати обрядово-ритуальні процеси наших предків є народні пісні. Ті пісні, що дійшли до нашого часу зберегли в собі поетичну атмосфера святкування календарно-обрядових дійств, одні сповнені бадьорістю та життєрадісністю, інші – драматичністю і таємничістю. Одними із таких пісень є купальські. Подекуди на теренах України під тиском християнських вірувань та церковних заборон пісні забувались, видозмінювались чи навіть зникали. Проте обрядові дійства, що висвітлені в тих купальських піснях, які дійшли до нашого часу, виконують історичну, художню та наукову цінність для сучасного українського суспільства.

Купальські обрядові пісні вибудовують єдність мовлення, музики, закличних відтінків та танцю. Істотним аспектом в них прослідковуються особливості слов'янських міфологічних уявлень та законів, що прославляють поєднання з навколишнім природним та потойбічним світом [57].

Традиції та обряди святкування Купала наш народ зміг пронести крізь століття і зараз в XXI столітті вони виконуються так, як це робилося в дохристиянській Київській Русі. Слід звернути увагу, що язичницька релігія повертається на сучасну українську землю, вона знаходить своїх послідовників, що вважають її українською та доречною на рідній землі [7].

Щорічно в багатьох містах та селах України проводиться святкування Купала. Як і в давні часи, в день свята люди збираються біля водойм, розпалюють велике багаття, шукають цвіт папороті, перевдягаються у водяників та мавок, плетуть та пускають на воду вінки. Закохані, тримаючись за руки, стрибають через святкове вогнище, щоб очиститись та захиститись від злих міфічних персонажів та магії. Нажаль, частина обрядів залишилися у минулому, або не проводиться, проте ті які залишилися перетворилися в унікальні звичаї нашого народу [58].

Містичність та сутність купальських ритуалів та обрядів привертають увагу не тільки істориків та дослідників, а й письменників, художників, музикантів, хореографів та людей мистецьких професій. Свято Купала дало поштовх для створення таких мистецьких шедеврів: опера «Купала на Івана» Степана Писаревського, фольк-опера «Коли цвіте папороть» Євгенія Станковича, фольклористична робота «Купала на Волині» Лесі Українки, кінофільм «Вечір на Івана Купала» Юрія Іллєнка, оповідання «Ніч проти Івана Купала» Миколи Гоголя [18].

Міфологічні уявлення українського народу у різноманітних літературних творах дозволяє передавати фольклорну спадщину та допомагає їх досліджувати і розвивати в сучасному часі. Досить цікавий опис українська міфологія знайшла в творчості вище згаданого Миколи Гоголя. Він не тільки описував міфологічні уявлення, а й переосмислював міфологічних персонажів. Саме його творчість стала особливим етапом відродження українського національного мистецтва та культури. Спадщина М. Гоголя стала важливим зразком нового погляду на народні та міфологічні традиції. В його роботах поєднуються магичні історії та персонажі із

звичайними люди, духовні, моральні та унікальні звичаї і традиції української нації. Метод поєднання став новою стадією для розвитку і відновлення стародавніх та міфологічних традицій [19].

Висвітлення купальської тематики прослідковується в творчості таких українських художників:

- Наталія Багацька, що родом із Києва. Вона є членом Національної спілки художників України. Картина Н. Багацької «Ніч на Івана Купала» була написана в 2019 році методом лєсирівання (без використання білил). Така техніка робить її схожою на мармур. Сама художниця говорить: «Я хотіла передати магію ночі давньо-слов'янського свята Івана Купала. Вважається, що трави, зібрані в ту ніч, надають магічний вплив і захищають від злих духів» [10]

- Нестор Кізенко уродженець Сумської області. Був почесним членом Спілки художників України. У роки Другої Світової Війни йому довелося працювати на примусових роботах в Німеччині. Його картини виставлялися на різноманітних народних святах та фестивалях фольклорного напрямку. Роботи Н. Кізенка зберігаються в різних музеях України та приватних колекціях в Канаді, Великій Британії, США. Його робота «На Івана-Купала» написана в 1998 році олійними фарбами. Картина показує таємничість пускання дівчатами вінків на воду [14];

- Володимира Титуленко – художник-монументаліст. Всі його картини об'єднані любов'ю до українських пейзажів, традицій та побуту. У роботах В. Титуленка проявляється цінність кожного куточку України: цвітіння літнього різнотрав'я в полях, різнокольорові тіні, що пробиваються через лісову гущу на стежину чи опале осіннє листя на озері. Особливо таємнича картина «Ніч на Івана Купала» написана олійними фарбами в 2007 році, де три русалки, сидячи на березку, розчісують своє зелене волосся при місячному світлі [9];

- Олена Кондратюк – сучасна українська художниця родом із Запоріжжя, член Національної спілки художників України. Мова написання

робіт художниці наповнена великим образним рядом, різноманітною колірною експресією, пластичністю ліній та форм. Всі картини О. Кондратюк легкі, безпосередні, в яких сміливо вплітаються яскраві кольорові набриски та плями. Її картина «Вінок» написана в 2003 році зображує оголену дівчину у трав'яному вінку, вона наповнена стародавніми язичницькими еротично-шлюбними обрядами [11].

Генієм українського кінематографа, який був навіяним містичністю Купала, став вище згаданий фільм Юрія Ілленка «Вечір на Івана Купала». Створений за твором М. Гоголя фільм був створений в 1968 році. Режисер Ю. Ілленко та його брат-оператор Вадим Ілленко поставили за мету відтворити фабулу твору М. Гоголя так як вони його бачать. Вони використали аспекти бароко та поєднали їх з елементами поетичного кіно та гротеску також застосувати новації кіно-експресіонізму, що дозволило творцям втілити опоетизований та зачарований світ навколо героїв. Оновити гоголівських персонажів Ю. Ілленко використав народні перекази, легенди, міфологічний світ українців, національні традиції та символіку [46].

Фундаментальне звернення творців фільму до української сакраментальної культури надзвичайно схвально сприйнявся суспільством. Як результат відгуки про фільм звучали похвально та підкреслювали поєднання українського фольклору наповненого фантазмагоричністю та магічністю із реальним побутом нашого народу, народною етикою та традиціями [32].

Традиції та містичність свята Івана Купала надихають сучасних українських музикантів на створення цікавих і неординарних творів. Однією із останніх пісень є «Kupala» у виконанні Jerry Heil, Alyona Alyona та Ela. Їх тріо напередодні Купала у 2022 році презентували свою тематичну роботу. У відео кліпі виконавиці використали кадри із вище згаданого фільму «Вечір на Івана Купала» Юрія Ілленка, що і став поштовхом і натхненням для створення цієї роботи. Особливість пісні «Kupala» полягає в тому, що вона виконується двома мовами – українською та німецькою. Творці даного

пісенного твору та відео відзначили, що кожна наступна їх робота, буде поширювати та висвітлювати особливості української культури, особливо музичного мистецтва [34].

Також традиції рідного народу надихнули українську співачку Аліну Паш та українського діджея і продюсера Євгенія Яременка (сценічне ім'я Rahatam) на створення чотирьох музичних творів, що ввійшли до альбому «НОРОВ». В 2021 році артисти презентували енергійний трек «Мотанка», ліричну пісню «Косиця», драматичний твір «Абулія» та ритмічний музичну композицію «Івана Купала». Сама співачка Аліна Паш коментує пісенні твори в своїх соціальних мережах заклик до відновлення традицій святкування та про любов, що закладена в наших обрядових традиціях. В спільному альбомі «НОРОВ» Аліна Паш та Rahatam спробували втілити поєднання фольклорного музичного матеріалу із сучасними музичними атрибутами [8].

Одним із українських артистів, творчість якого спрямована на розвиток українського музичного мистецтва із використанням народних традицій є Олександр Васильович Кварта – автор та виконавець. Один із його музичних альбомів називається «Україна». В нього ввійшли авторські пісні у кооперації з різноманітними українськими письменниками-поетами.

У 2018 році Олександр Кварта випустив напередодні Івана Купала пісню в стилі альтернативна музика «На Івана, на Купала». Пісня та відео поєднує народні звичаї, дівочу красу та красу природи, містичні вірування із сучасним баченням свята [13].

Слід зауважити, що Купала надихає не тільки українських митців, а й дизайнерів ювелірних виробів. Одна із українських ювелірних компаній «DIADEMA» створила колекцію, яка називається «Івана Купала». Головною прикрасою колекції є вінок, який наповнений літніми кольорами. Ювеліри говорять, що плетіння вінка на Купала це особлива, навіть ювелірна, робота. Колекція «Івана Купала» оригінально поєднує дорогоцінне та напівдорогоцінне каміння. Іншим прикладом використання українських

традицій в ювелірній сфері є Київський ювелірний завод. Їх колекція «Щедрівка» відноситься до циклу календарно-обрядових свят України. В колекцію входять сережки з назвою «Івана Купала». Для їх виготовлення використали димчастий кварц, що обрамлений пелюстками зелених вставок [46].

Українська культура і мистецтво поєднують національну етику, унікальну систему обрядів, патріотичність та волелюбність. Нажаль, війна підсилює всі попередньо згадані елементи, вона стирає штучність, теоретичні моделі суспільної поведінки. Вона стимулює національний культурний простір, поєднуючи тисячі мистецьких творінь в один національний візерунок взаєморозуміння і поваги незламних та вільних людей [17].

Потрібно відмітити, що на фоні воєнних дій в Україні Міністерство культури та інформаційної політики разом із Державним агентством України з питань мистецтв та мистецької освіти організували та створили платформу, що має назву «Мистецтво під час війни» («Ukraine War Art Collection»). Головною ціллю платформи є записувати та вносити до архівів витвори мистецтва, що були створені під час війни та мають воєнну тематику. Український політик, та журналіст Олександр Ткаченко написав про платформу «Мистецтво під час війни» так: «Війна дає поштовх досі невідомим нам наративам у мистецтві. У ньому ми завжди знаходимо відображення та переосмислення реальності часу, коли воно народилось». Також він наголошує, що українське мистецтво, яке зародилося під час воєнного часу буде нести історію про нашу боротьбу наступним поколінням. Саме тому від нас залежить збирання, збереження та трансформація інформації в мистецьку сферу [53].

Напад Росії на Україну поклало початок війні, не тільки за території, а й за ідентичність. Українська культурна спадщина – це особливий сегмент ідентичності нашого народу. В росіян на меті якусь частину культурної спадщини повністю знищити, а іншу – присвоїти і видати за свою. Переписуванням історії країни, росіяни намагаються видати себе

започатковувачами та нащадками Київської Русі. Такі «присвоєння» вони робили віками. Їх мета захопити території з стародавніми культурними об'єктами (Софія Київська, Києво-Печерська лавра), щоб продемонструвати, що вони належать російській історії. На думку істориків та науковців, що воєнні дії направлені напряму на культурну спадщину. Кожен народ та держава намагається зберігати свої витоки та корені, відроджувати та передавати традиції. Саме проти всього нашого українського воює «руській мір». Досить агресивним прикладом цього стало знищення музею Марії Приймаченко – української художниці ХХ сторіччя, що творила в жанрі «наївного мистецтва». Ракетний удар по музею був цільовий та розрахований конкретно на нього [27].

Війна охопила всі сфери життя українців. На початковому етапі було складно адаптуватися та реалізовувати мистецькі проекти в нових реаліях. Одним із перших хто повернув мистецтво в життя став Худзик Євген Дмитрович режисер Львівського академічного театру ім. Леся Курбаса та викладач Львівського Національного університету ім. Івана Франка. Його ціль це боротьба за українську мову та національну ідентичність. В інтерв'ю для громадського медіа міста Львів «Твоє Місто» Є. Худзик сказав: «Для мене унаочнення протистояння з росією, яке де-юре сталося 24 лютого, відбулось в 2013 році. Коли розганяли студентів на Майдані Незалежності у Києві, тоді я теж там був. Там я усвідомив, того ранку, що зіткнувся із поворотним моментом історії – було гостре відчуття, що далі, як було раніше, вже ніколи не буде. Змінився компас в плані відчуття часу і простору. Попри війну ми бачили, як це намагалися різними способами заговорити та загладити. Проте фронт не загладити, і те, що ми побачили 24 лютого і бачимо в Маріуполі, Харкові, Ізюмі – зараз вже вся Україна усвідомила це онтологічне протистояння» [61].

Обряди та ритуали купальського свята на території України з роками втратили первобутню «утилітарно-практичну» роль і з часом трансформувалися в естетично-розважальне святкування та вшанування

стародавніх традицій нашого народу. Обрядовість святкування Івана Купала на теренах сучасної України досить схожа: використання стародавніх пісень із деякими змінами, танці навколо опудала Купала, вшанування міфологічної спадщини. Навіть зміни в святкуванні та внутрішньому змісті все ще роблять Купала унікальним культурним феноменом, адже свято зберігає живі традиції, що проносять містичність через покоління [46].

Таким чином збереження культурних традицій та спадщини є важливим аспектом народної ідентифікації, усвідомлення національної приналежності та розуміння власного коріння. Українська національна культура та мистецтво має довгу та складну історію, війна, що зараз на нашій території доказ того, що російський режим віками намагався знищити нашу унікальність. Проте навіть в складні часи наш народ знаходить сили творити, надихаючись культурними та мистецькими витворами минулого нашого народу.

Первісні обряди та ритуали святкування Купала пройшли трансформаційний процес та дійшли до наших днів. На сьогоденному етапі вони не несуть того сакрального змісту, святкування направлене на вшанування та збереження традицій, що пройшли віки, незважаючи на заборони та гоніння. Багато митців звертаються до купальської тематики адже вона унікальне, містичне та невичерпне джерело української народної культури.

1.3 Сучасне використання купальської тематики в хореографічному мистецтві

Наш народ зумів витримати гніт національної свідомості державами-агресорами та зберіг такі якості як волелюбність, безстрашність, життєрадісність, хоробрість та винахідливість. Ці якості передаються на генетичному рівні із особливим темпераментом та висвітлюються у відомих українських балетних та хореографічних постановках. Українські звичаї,

традиції та обрядовість, переплітаючись із сценічною обробкою, часто дозволяють побачити особливість народу через призму танцю.

Прагнення сучасного українського суспільства до відродження духовних та традиційних засад народної культури тісно пов'язане із осмисленням духовних традицій та використанням культурної спадщини. Використання фольклорно-етнічних витоків не повинно вважати поверненням, це своєрідне збагачення, розвиток та трансформація старого в нове. Традиції та звичаї українського народу є підґрунтям національної свідомості, що формувалась тисячоліттями і завдання сучасного покоління полягає в тому, щоб відтворювати, удосконалювати та передавати його наступним поколінням [51].

Важливою постаттю в розвитку українського мистецтва є Євген Станкович – народний артист України, композитор педагог, громадський діяч та академік. Він був частиною авангардної групи митців, що спрямовували свою творчість на розвиток індивідуальності та національної самобутності. Композиції Є. Станковича набули популярності у багатьох країнах світу: Англії, Іспанії, Німеччині, Франції, Швейцарії, США, Китаї, Канаді та інших. Роботи композитора завжди викликали наукове зацікавлення: симфонічні, хорові жанри та музично-сценічні. Науковці, що досліджують творчий спадок Є. Станковича композитора, надзвичайно зацікавлені високим громадянським звучанням його творів, виділення важливих подій та важливих постатей історичного минулого нашої країни [52].

Музичне мистецтво для Є. Станковича було своєрідним засобом для втілення особистих драматичних думок та філософського бачення. Творча спадщина композитора надзвичайно різноманітна в своїй емоційній свободі, мелодійності, пластичністю форм та майстерності поєднань. Саме майстерні поєднання фольклору з «багатошаровою» поліфонією, народних звучань із сучасним оркестровим аранжуванням і є тією унікальною особливістю музики Євгена Станковича [45].

Витвір Є. Станковича «Цвіт папороті» став новаторським жанром світової культури – фольк-оперою. Саме він вперше в історії опери вирішив поєднати симфонічний оркестр з першоджерельним співом українського народного хору, сплести стародавні фольклорні традиції із новими передовими засобами художньої виразності. Слід відмітити, що Є. Станкович був першим, хто ввів народні інструменти в оркестрову партитуру [50,162-163].

Для постановки хореографічної частини фольк-опери був запрошений український балетмейстер Анатолій Шекера. Він осмілювався поєднати елементи класичного балету із українською народною хореографією. Поєднання балетмейстера дозволили створити неординарні танцювальні композиції, що були наповнені містичністю та передавали стародавні вірування народу [24].

На створення «Цвіту папороті» Є. Станковича надихнули твори Миколи Гоголя, в яких описана унікальність українського національного фольклору, народної календарно-обрядових свят, героїчного епосу. Фольк-опера несла в опис могутності духу, волелюбності українського народу та збереження традицій святкування Купала. Проте московський уряд в день прем'єри побачив загрозу в опері, визнав її «націоналістичною» та заборонив її. Дана заборона досить сильно вплинула на композитора, зрив прем'єри «Цвіту папороті» назавжди постав крапку та відмову від роботи в оперному жанрі [37].

Світ мав можливість побачити фольк-оперу в 2017 року через 33 роки після її створення. Прем'єра відбулася в Львівському Національному театрі опери та балету імені Соломії Крушельницької і за допомогою Національного симфонічного оркестру України та Народного хору ім. Верьовки. За словами Василя Вовкуна – українського режисера, сценариста, культуролога та генерального директора-художнього керівника Львівської опери, дана постановка феєрії була присвячена покійному художнику Євгену Лисику, який був сценографом першої постановки «Цвіте папороті» [24].

Балетмейстерами-постановниками фольк-опери «Цвіт папороті» стали два Заслужені артисти України – Сергій Наєнко та Артем Шошин. В першій дії на сцені було представлено три приклади «Купал»:

1. «Людські купала» – відображує прадавні слов'янські обряди святкування Купала, де поєднались купальське вогнище, через яке перестрибували, проходячи ритуал очищення, обряд спалювання Марени та народні гуляння;

2. «Русалчині купала» – міфічний світ істот, що заворожують своїми відображеннями у воді. Така сцена мала на меті показати магічну драматичність існування загублених душ, відстороненість потойбічного світу від реального;

3. «Відьомські купала» – нечиста сила, що виконує оргію пристрасті, своєрідний шабаш, де кожен існує заради прославлення самого себе та своїх магічних сил.

Обрядове дійство трьох «Купал» доповнюється останньою сценою, де висвітлюється міф про цвітіння папороті, проте його ніхто не може знайти. Дана сцена висвітлює метафору, що цвіт папороті можна лише відчутти, так як першу мить кохання.

Друга дія фольк-опери це своєрідна «Героїка» – плин життя від стародавніх язичницьких днів, що показані життя людей в гармонії з природою та міфологічним світом. Сцена змінюється на наступний період життя України – війни, жахіття, катастрофи, хаос та боротьбу нашого народу. Все починається із часів козацтва та весь перебіг подій до нашого часу – до Майдану [65].

Головна ціль і сюжет міфу полягає в тому, що пошуки квітки ніколи не дадуть результату, знайти її неможливо, адже вона нереальна і не існує. Проте виклинає питання чому ж її всі так відчайдушно намагаються знайти, а відповідь досить проста, нереальна квітка папороті – це своєрідна метафора-символ вічності буття. Саме в цьому і є суть міфу, що вічність життєвих циклів в тому, що всі покоління шукають квітку і не знаходять її, а життя

триває і кожне наступне покоління намагається її знайти. Така «вічність» завершиться в той момент, коли хтось цвіт папороті віднайде і разом з цим перерветься вічність життя біосу та Всесвіту.

Саме тому головним героєм твору «Цвіт Папороті» є ритуально-обрядове явище Купало, а головним сюжетом – вічність, непереривність життя людства та його загадковість, ніби цвіт папороті [12].

Слід відмітити, що для сучасного виконання фольк-опери було використано відео-проектор, що транслював на заднику сцени символічні зображення, які відповідали та підсилювали зміст кожної частини постановки. Так в «Людських купалах» на ньому висвітлювалось дерево-життя. Воно є символом невинності життя нашого народу та втілює 1100-літній Дуб Максима Залізняка. Потім дерево-життя перетворюється на чудернацький жахливий ліс, де дерева без листя і так позначаються «Русалчині купала», вони відображують світ Нав (невидимий, потойбічний). Згодом серед стовбурів починають з'являтися страхітливі обличчя відьом, що постійно приближаються – «Відьомські купала». Їх змінює схід сонця та віддаляє міфологічне марево – квітку папороті.

В наступній дії задник сцени зображує годинники, де стрілки невинно рухаються. Рух стрілок втілює невинність боротьби народу за свої ідеали та незалежність. Він поєднує покоління людей, що боролися за Україну в часи козацтва та сучасних майданівців. Слід зауважити, що хореографічна частина в даній картинці показує бойовий танець хлопців та дівчат на Майдані та перекликаються із ритуальною хореографією «Людських купал».

Постановники сучасної версії «Цвіт папороті» зазначають, що головна ідея їх роботи – це показати об'єднання нації, волелюбність, боротьбу та згуртованість народу. Саме тому головним художньо-зображальним образом вони використовують коло – хоровод у обрядових святкуваннях та коло єднання на Майдані [65].

Інший балет, що має визначну роль в історії українського національного балетного театру – це героїко-романтична «Лілея». Балет за жанром є хореодрамою, тобто на першому плані в творі зображуються внутрішні переживання, почуття та емоції персонажів. Така концепція вимагає від балетмейстера-постановника не тільки танцювального мислення, а і режисерсько-акторського, адже надзвичайно важливим стає питання гармонійного поєднання драматичної виразності із хореографічними елементами [35].

Створення балету «Лілея» демонструє прагнення українських митців до висвітлення в хореографічній площині суто української тематики і найкращим прикладом наповнення творів національними ознаками є творчість видатного українського поета Т. Г. Шевченка. Всі поезії та вірші поета пронизані українською народною образністю, адже саме вона завжди надихала та була тим особливим джерелом, що наповнює та розширює мистецькі кордони. Твір «Лілея» насичена особливими народними віруваннями та елементами [29].

За основу «Лілеї» Т. Шевченко використав легенду, в якій описується убивство безневинної дівчини та її перетворення на квітку. Таку метафору невинності та перетворення покладено в основу безлічі народних легенд, часто вони пояснювали історію виникнення окремих рослин, таких як верба, тополя, калина, нарцис, конвалія, лілія та багато інших. Т. Шевченко взяв за основу фольклорно-романтичний сюжет легенди та зумів вкласти в нього глибоку соціальну думку. Неочікуваним рішенням поета було використати «без магичне» перетворення (найчастіше такі метаморфози були результатом магії, за участю чаклунок чи міфічних істот). Воно дозволяє нам замислитись про те, що природа чи навіть сам Бог дозволили продовжити життя дівчині у образі квітки, наповнити красою світ та отримати любов від оточуючого її світу [41].

Початок шляху балету «Лілея» почався в 1940 році на сцені Київського театру опери та балету. Під керівництвом української

балетмейстерки, артистки балету, педагогині Галини Олексіївни Березової, композитора, педагога, піаніста, диригента Данькевича Костянтина Федоровича та лібретиста, драматурга, журналіста, театрознавця Всеволода Андрійовича Чаговця.

У своїх записах видатний український доктор мистецтвознавства, театрознавець, педагог Юрій Станішевський зазначав, що балетний спектакль «Лілея» наповнена українським національним хореографічним фольклором. Саме український танець надав кожній частині балету особливого пластичного вираження, наживило спектр балетного виконання та допомогло відтворити особливу неповторність стилістику виконання. Нерозривно та досить неординарно в балеті постановниця поєднала класичну техніку з українською народна хореографія та сцени з використанням пантоміми [48, 491].

Слід зауважити, що Г. Березова під час постановки балету «Лілея» шукала найкращі зразки балетних постановок та перейняла досвід та дослідження балетмейстерів В. Литвиненка, П. Вірського та В. Верховинця також вона консультувалась із знавцем українського народного танцю М. Сободем. Саме тому танцювальні дуети Лілії та Степана (головних персонажів балету) постановниця вибудувала елементами класичної хореографії та додала українське стильове обрамлення: відкриті положення рук, тулуба, голови.

Першим у часи незалежної України повернути балет «Лілея» на сцену вирішив український балетмейстер, артист балету та педагог Валерій Петрович Ковтун у 2003 році. Постановник вирішив ввести певні зміни до лібрето та музичного матеріалу. В. Ковтун намагався підсилити ліричність та драматичність балету саме тому він вивів на перший план трагічний шлях головних героїв та їх кохання. Із музичного матеріалу балетмейстер вирішив прибрати декілька фрагментів та замінити їх на більш підходящі, на його думку, епізоди із двох симфоній К. Данькевича «Тарас Шевченко».

В. Ковтун зробив більший акцент на використання елементів класичної техніки виконання (це найголовніша відмінність від попередніх постановок). У першій картині купальського святкування та обручення Лілеї і Степана балетмейстер вирішив виконувати стилізовану українську хореографію в класичному стилі. Щоб додати легкості виконання рухів та висоти стрибкам було вирішено використати м'яке балетне взуття, воно також допомогло виділити красу стоп виконавців. Також балетмейстер приводив у приклад танцівників ансамблю П. П. Вірського, їх емоційність, артистизм, що дозволило доповнити та довершити технічність та синхронність балету [35].

Казкову феєрію балету надає сцена танцю русалок. Використання прозорої інтермедійної завіси в даній дії дозволило створити таємничість та магічність. Також завісу прикрасили водяними ліліями, очеретом та гіллям верби. Сцена починається коли русалки, лежачи на сцені, починають прогинатися в спині, що створює враження хвиль на воді. Картинка змінюється, коли русалки починають підійматися, ніби виходячи з води, виконання *Port de bras* було зроблено так, ніби чарівні створіння намагаються причесати своє довге волосся. Під час цього дійства вони утворюють півколо і з'являється Головної русалки. Її танцювальна частина побудована на дрібних рухах на пуантах та з використанням маленьких *Allegro*. Дана сцена русалок являється сном Лілеї, де серед очерету та дійств водяних створінь вона бачить Степана. Для створення казкової атмосфери картину було вирішено втілити в неоромантичному стилі [48, 501].

Початок першої дії балету «Лілея» починається із відображення святкування Івана Купала. Звернення саме до цього обрядового свята було не випадковим, адже в постановці використаний ритуал пускання дівчатами вінків на воду, що з давніх часів був своєрідним ворожінням на судженого (чий вінок хлопець піймає – та і буде його долею). Особливо підкреслена в балеті лінія головної героїні Лілеї у вінку, що зачаровувала юнаків. Одним із них є Степан і вони відчувають взаємне почуття кохання.

Головною драмою в творі стає нерозділене кохання князя до Лілеї та його спроби всіма можливими методами розлучити її із Степаном. Князь не дає дозволу на їх заручини та наказує поселити Лілею у своєму помісті, а Степана спочатку робить наймитом при своєму дворі, а згодом відсилає на Січ [6].

Балет «Лілея» поєднав у собі не тільки класичну та українську народну хореографію, він вмістив особливі національні традиції нашого народу, відтворив достовірні національні звичаї та ритуали, побутові елементи, костюми тощо. Саме спроба відтворити на сцені глибину українського народного характеру, його світосприйняття та особливості соціального життя народу зробили його визначним українським балетом.

Принципи української національної культури та образність балетної вистави, що були покладені у основу «Лілеї», зробили органічним поєднання класичної та народної хореографії [29].

Найважливішим результатом буття народу вважається його культурна спадщина, що має два унікальні прояви: перший – це формуватись у незмінні компоненти стилю та способу життя, які вбираючи в себе життєвий досвід особистості, громади чи народу створює духовні, етичні, моральні, культурні побутові, господарські набуток; другий – стати особливим фактором культурної передачі-трансляції через весь історичний шлях розвитку народу. Український народ зумів не тільки пронести через пригнічуючі умови довгої колоніальної структури та територіальної «розірваності» свої особливі історичні елементи, етнічну самоповагу, культурно-мистецьку сутність, традиції, а й розвивати їх в тих умовах. Слід зауважити, що українці поширюють національну культуру та традиції за кордоном, деякі з них переїхали в інші країни через соціальні (найчастіше в пошуках кращого більш забезпеченого життя) чи політичні (втеча від насилля і жорстокого відношення влади в часи радянського союзу) обставини. Вони мігрували в близькі та далекі країни, однією із популярних країн є Канада, де українці змогли виліпити повноцінну українську сферу [49].

Одним із перших хто поширював українську професійну національну хореографію в Канаді був український балетмейстер, хореограф та педагог Василь Авраменко. Він приїхав до Канади в 1925 році головною відмінністю, яку він представив – була сценічність танцю, що досить істотно різнилася від тієї танцювальної культури, що була знайома суспільству. За два роки роботи в різних містах Канади В. Авраменку вдалося організувати та провести близько 120 танцювальних виступів. Завдяки його популяризації українського танцю, йому та його послідовникам вдалося заснувати національну танцювальну традицію, що була популярною та актуальною протягом десятиліть. В ті часи українці досить активно іммігрували до Канади, намагалися підтримувати культуру свого народу та надзвичайно сильно переймались долею України, саме тому закладена В. Авраменком танцювальна традиція розвивалась та поширювалась. Впродовж наступних років і до сучасного часу започаткований ним феномен українського хореографічного мистецтва замінювався, осмислювався, аналізувався та удосконалювався молодими спеціалістами танцювальної сфери [43].

Також слід відмітити важливий внесок в розвиток історії українського танцю в Канаді українського етнолога та танцюриста українських ансамблів Андрія Нагачевського. Він став першим, хто в Канаді в 1991 році отримав докторат за спеціалізацією «Український фольклор» та всі його наукові роботи (магістерська, докторська дисертація та статті) присвячені дослідженню, розвитку та поширенню українського танцювального мистецтва в Канаді. Після отримання докторського звання та до нашого часу А. Нагачевський став професором кафедри Української культури та етнографії ім. Гуцуляків в Університеті Альберти. Поруч із професорською діяльністю очолює «Центр українського та канадського фольклору ім. Петра та Дорис Кулів», де під його керівництвом триває активна дослідницька та видавнича діяльність, організовуються різноманітні громадські проекти на поширення канадсько-українського фольклору [44].

Важливою постаттю для розвитку та поширення української культури за кордом є Гордон Гордей – магістр мистецтв та один із головних творців українських шумкарів Канади. Він працював в танцювальному колективі «Шумка» більше сорока років і пройшов шлях від артиста до лібретиста-режисера. Починаючи з 1992 року до 2012 йому вдалося створити 25 оригінальних та успішних танцювальних постановок. Творча діяльність роботи Г. Гордея створила особливий напрям для розвитку українського народного танцю в Канаді.

Поруч із творчою кар'єрою в «Шумці» Г. Гордей займався класичним танцем у Маргарет Рут Прінгл Карс (Margaret Ruth Pringle Carse) – канадської танцівниці, педагога, хореографа та однієї із засновниць балетного театру Альберта (Alberta Ballet). Слід зауважити, що він працював у Департаменті культури Альберти на посаді консультанта із мистецьких питань мистецтв близько 20 років. Також як викладач драми Г. Гордей працював в Університеті Гранта МакЕван (Grant MacEwan University) в Едмонтоні протягом 37 років.

Протягом 12 років Г. Гордей був головним виконавчим директором та художнім керівником «Шумки». Під час його керівництва колектив мав можливість гастролювати по Канаді, Україні та Китаї. За віддану роботу та вагомий внесок у розвиток «Шумки» він став почесним довічним членом Української Шумки. Г. Гордей за важливий внесок і активне просування української культурної спадщини в балетному театрі Альберта 2006 року був нагороджений Гетьманською відзнакою [16].

Для збереження та духовного пов'язання різних поколінь, направити культурні практики на безперервний розвиток Г. Гордей документував свої лібрето і хореографічні концепції. Він неодноразово говорив, що перед ним стоїть завдання ввести оригінальні постановки в канон української хореографії. Його танцювальні ідеї та історії змогли вкорінюються у свідомості артистів і глядачів, стати еволюційними культурними елементами, що поєднують покоління української ідентичності в Україні, Канаді та інших

країнах світу. Для підсилення хореографічних концепцій та лібрето Г. Гордей досить часто використовує тематичні фотографії та відео («Стежки до Гопака», «Вечорниці», «Попелюшка Шумка», «Дівчина в червоній сукні ТАНГО», «Напередодні Купала – містерія літньої ночі» та «Голоси замовклих») [4].

Неодноразово в своїх роботах Г. Гордей зазначав, що ритуальні традиції Купала для нього мали особливий та дещо інший зміст. Надзвичайну емоційну реакцію в нього викликали купальські пісні, що поєднували таємничість та містичність свята із ліричними мотивами та глибокою тональністю. Тож ціллю Г. Гордея було віднайти незвичайний спосіб, для того щоб відтворити стародавні традиції та обряди Купала та збагатити уявлення стародавніх українців про літнє сонцестояння свіжим поглядом та методами відображення XXI-ого століття. Також він шукав естетичний, сучасний, можливо навіть дещо театральний метод, що зумів би передати ту особливу містику купальської обрядовості, відтворити той внутрішній стан наших предків, що свято вірили у всі забобони та виконували всі ритуали та обряди, що були притаманні святкуванню Купала.

Також Г. Гордей зізнається, що всі переглянуті ним танцювальні постановки про Купала різноманітних хореографічних колективів, а їх було немало, він бачив одноманітну замкненість циклічність однієї і тієї ж стандартної формули: «Я міг передбачити хореографію Купала, ще не зайшовши до театру. Як правило, танець починався з кружляючих по сцені дівчат у народному вбранні, схожому на Веснянку чи Хоровод, і переходив до моменту, де танцюристки починали плести вінки». Саме тому в січні 2007 року, коли він почав роботу над лібрето до «Вечір на Купала – Містерія літнього сонцестояння», він використав модернізований український народний танець та вирішив додати театральні дії та відео-проекції, щоб збагатити та наповнити сцену атмосферою купальської ночі [23].

Вперше світ мав можливість побачити модернізовану українську постановку «Вечір на Івана Купала- Містерія літнього сонцестояння» («Eve

of Kupalo - a Midsummer's Night Mystery Masque») на сцені «Northern Alberta Jubilee Auditorium» у місті Едмонтон (Канада) 19 березня 2009 року. Зал налічував 2700 місць. Прем'єра постановки була наскільки вражаючою та успішною, що вона гастролювала багатьма містами Канади, а згодом і Китаю. Всього за гастрольний тур вистава «Вечір на Івана Купала- Містерія літнього сонцестояння» була представлена у великих театрах 14 міст. Саме ідея купальської духовності оновлення метафору, незвичайне втілення традиційної української обрядовості зробили її популярною та унікальною [4].

Особливим елементом постановки стали неординарні маски, що були створені канадським митцем із виготовлення масок Рендалом Фрейзером. Саме вони мали показати зв'язок танцювальної композиції із язичницькою традицією та віковими обрядами святкування Купала. Завдяки маскам танцівникам вдалося показати живих людей і в той самий час духів купальської ночі. Учасники змогли перенести стан одночасного буття у явному і навному світах та гармонію між природою і духами. Іншим цікавим елементом постановки стало використання відео та зображень на завісах. Вони створювали містику та таємничість світу духів [23].

Постановка «Вечір на Івана Купала - Містерія літнього сонцестояння» мав на меті познайомити світ із українськими міфологічними уявленнями, віруваннями про сакральне значення літнього сонцестояння, про купальську ніч, коли все наповнюється магічною силою та коли молодь шукає справжнє кохання. Закінчує виставу «Гопак» – артисти парами заповнюють сцену та по-черзі чоловіки із жінками виконують неперевершені сольні партії: стрибки в шпагат, присядки та «арабські» змінюються надзвичайно швидкими обертасами та фуєте. Професійно поставлений, синхронний та емоційний фінал доповнив постановку та підкреслив українську національну культуру [15].

Отже, фольк-опера «Цвіт папороті» поєднала у собі не лише обрядовість та міфологічні вірування, а й боротьбу нашого народу за

національну ідентичність. Хоча вперше її світ побачив через 33 роки після створення вона залишається надзвичайно актуальною і в наш час.

Балет «Лілея» був першим українським балетом за творами великого кобзаря Т. Г. Шевченка. Поєднання класичного та народного танцю зробило балет надзвичайно колоритним і дозволило підкреслити унікальність нашої національної культури. У «Лілеї» вдалося відтворити загадковість купальської ночі, міфологічних створінь та глибоку соціальну проблему українського народу.

Розвитку та поширенню української культури та хореографії сприяли також іммігранти. Однією із країн, де досить широко поширилась українське мистецтво стала Канада. Василь Авраменко став важливою постаттю в поширенні українського народно-сценічного танцю, завдяки йому та послідовникам його творчості танець вийшов за межі українських груп та поширився по всій території Канади. Поширити в канадському науковому просторі історію та розвиток українського танцю допоміг Андрій Нагачевський. Також важливим для збереження та осмислення українських традицій на канадських просторах стали постановки Гордона Гордея, особливо постановка «Вечір на Купала – Містерія літнього сонцестояння». Втілення традицій святкування Івана Купала на балетній сцені дозволило додати особливий колорит та національну ознаку. Головною ціллю балетмейстерів та науковців було відтворення особливих звичаїв і традицій, поширення та розвиток національної культурної спадщини.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

Провівши теоретичне дослідження на тему: «Концептуалізація національних елементів обрядовості в хореографічній композиції «В ніч на Купала» ми можемо зробити висновок, що:

1. Важливим компонентом для формування національної свідомості є не тільки збереження, а й розвиток тисячолітніх звичаїв і традицій українського народу. Українцям вдалося пронести крізь віки і заборони

обрядове свято Купало. Хоча для сучасного суспільства воно втратило сакральне значення, проте кожен розуміє, що це святкування пов'язане із божеством Сонця і родючості. Із святом Купала пов'язана велика кількість обрядів, вірувань, фольклору та міфологічних уявлень. Головними міфологічними істотами, що висвітлюються в ритуальних діях Купала є Купало і Марена, а також русалки, мавки, водяники. Русалки – створіння, які живуть у воді. Наші предки вірили, що русалки – утоплениці і вони не мають душі, проте їх серце продовжує битися. Мавка – це істоти, які оберігають природу та їх можна зустріти в лісах, дібровах, на полях, болотах. Головна відмінність мавки від русалки в тому, що вони стають мавками по своєму бажанню. Водяник – це злий дух води, який захищає свою водойму. Щоб захиститися від його гніву наші предки розводили величезні багаття на Купала. Важливими для язичників були обряди очищення, переплигуючи через купальське багаття, збирання трав, що були наділені особливою цілющою силою, пошук цвіту папороті, співання пісень та водіння хороводів із закличками до божества бути прихильним.

2. Вірування і традиції українського народу є глибокою та багатою сферою, що все ще потребує досліджень. Завдяки їх передачі із покоління до покоління вони складалася в злагоджену систему обрядів та ритуалів і в сучасному суспільстві активують національну ідентифікацію та свідомість. На містичність та унікальність обрядів Купала звертають увагу не тільки етнологів, істориків та фольклористів, а й митців різноманітних мистецьких професій. Купальська обрядовість надихнула Степана Писаревського на написання опери «Купала на Івана», Євгенія Станковича на створення фольк-опера «Коли цвіте папороть», Юрія Ілленка – кінофільм «Вечір на Івана Купала». В сучасній українській культурі і мистецтві Купала також відіграє важливу роль, ним надихаються художники (О. Кондратюк, В. Титуленко., Н. Кізенко, Н. Багацька), музиканти (О. Кварта, Jerry Heil, Alyona Alyona, Ela, А. Паш та Є. Яременко), а також ювеліри («DIADEMA», Київський ювелірний завод). На даному етапі розвиток українського мистецтва «стимулює» війна.

Вона не зламала народний дух та волелюбність, а навпаки направила тисячі митців на розвиток і створення нового національного мистецтва із повагою та збереженням традицій. Наші традиції, культура та мистецтво пройшли довгий і складний шлях і сьогоднішня війна доводить, що метою російського режиму є намагання знищити нас, нашу національність, нашу унікальність. Проте в найскладніші часи український народ не тільки не здається, а й може знайти натхнення для створення нового та збереження історичного минулого.

3. Для хореографічного мистецтва України особливою є фольк-опера «Цвіт папороті» Євгенія Станковича. Натхненням для створення фольк-опери стала гоголівська повість про святкування Івана Купала та фольклорні легенди та пісні. Головною метою композитора було показати українську народну обрядовість та піднести українську національну культурну спадщину. Проте прем'єра фольк-опери відбулась через 33 роки після її створення. Сучасні балетмейстери та режисери «Цвіту папороті» дещо видозмінили її, проте зберегли її головну думку. В фольк-опері висвітлюється обрядове дійство трьох «Купал», воно закінчується міфом про цвітіння папороті. В другій дії «Цвіту папороті» називається «Героїка», що показує плин життя: стародавніх язичників, що живуть в гармонії з природою та міфологічним світом; висвітлюється період козацтва – боротьба за незалежність, волю та свою землю; закінчується опера подіями Майдану, як символом вічного протистояння нашого народу, його згуртованості, його любові до волі та поваги до предків козаків.

Важливим для національного балетного театру став балет «Лілея». На перший план в балеті намагалися вивести внутрішні переживання та почуття героїв, казковість (сцена танцю русалок) і національні традиції українського народу. Початок балету «Лілея» відображує святкування Купала. Звернення лібретистів та постановників до обрядового свята не випадкове, адже в балеті використаний ритуал пускання дівчатами вінків на воду, що з давніх часів був своєрідним ворожінням на судженого.

Поширення української хореографії за кордоном – це один із важливих елементів популяризації національного мистецтва та визнання його на світовому рівні. Василь Авраменко був одним із перших балетмейстерів-хореографів хто поширював українську народну хореографію в Канаді. Завдяки його внеску українське танцювальне мистецтво розвивалося, аналізувалося та удосконалювалося спеціалістами танцювальної сфери далеко за межами України. Для розвитку історії української народної хореографії в Канаді важливою особистістю став Андрій Нагачевський. Поряд із ним слід відмітити Гордона Гордея та його постановку «Вечір на Івана Купала- Містерія літнього сонцестояння». В даний хореографічний твір вкладено українську міфологію, віруваннями особливе значення літнього сонцестояння, про магічну купальську ніч. Його бачення Купала принесло «Вечір на Івана Купала- Містерія літнього сонцестояння» величезний успіх, а поруч і популяризацію народних традицій українського народу.

Провівши комплексне дослідження теоретичної бази: «Концептуалізація національних елементів обрядовості в хореографічній композиції «В ніч на Купала» ми можемо дійти до висновку, що українські звичаї, обряди та традиції святкування Купала мають безпосередній вплив на національне хореографічне мистецтво України: фольк-опера «Цвіт папороті», балет «Лілея» та постановка «Вечір на Івана Купала- Містерія літнього сонцестояння». Створені образи та сюжети ведуть нас до їх витоків, що були закладені українським народом багато років тому в обрядові дійства святкування Купала.

РОЗДІЛ II УОСОБЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ В ХОРЕОГРАФІЧНІЙ КОМПОЗИЦІЇ «В НІЧ НА КУПАЛА»

2.1 Обґрунтування вибору теми . Лібрето

З кожним роком суспільство незалежної України активно досліджує, вивчає, розвиває та поширює традиційну обрядовість та фольклорну культуру українського народу. Особливість цих двох компонентів полягає в тому, що досить довгий період часу їх зберігання проходило за принципом передачі з покоління в покоління. Перед нашим поколінням стоїть важливе завдання збереження основного духовного багажу наших предків, переосмислення, доповнення та задокументування для передачі наступним поколінням. Народні обряди, звичаї та традиції є важливими складовими для ідентифікації народу, розвитку народної культури, мистецтва та розуміння історичних витоків національності. На початку досліджень обрядової культури її носіями були сільські люди, що зберігали фольклорні традиції в усній формі. Проте світ швидко змінюється, активно зростає технічний прогрес, все прискорюється і ми маємо можливість досліджувати фольклор та традиції читаючи книги, переглядаючи відео-матеріали. Наше покоління має можливість розширити та поширити українську культуру далеко за кордони нашої країни [64].

Сучасні науковці та дослідники культурної спадщини українського народу люблять звертатися до старовинних джерел, більшість із них сходяться на думці, що купальські звичаї і обряди виступають особливим релігійним поклонінням. Проте в сучасному світі суспільство сприймає Купала, як можливість відволіктися від буденних справ, також можливо припустити, що українське суспільство на духовному рівні відчуває потребу автентичного духовного досвіду.

Досить цікаво, що активне звернення митців до феноменів культури стародавнього світу (міфів, легенд, традицій) почалося в ХХ ст. Стародавня культура із їх універсальною системою вірувань та ритуалів представляла

собою систему буття, яка об'єднувала людські індивіди у соціальні групи [63].

Напевно саме тому фольклорні звичаї, традиції та обряди святкування Івана Купала захоплюють письменників, композиторів, режисерів, художників, сучасних музичних виконавців, хореографів-постановників та багатьох інших. Кожен митець у своїй сфері має на меті створити особливе емоційне дійство, що б дозволило глядачеві перенестись в той магічний стан купальського свята.

Творіння Г. Гордея «Вечір на Івана Купала- Містерія літнього сонцестояння» була поставлена з дотриманням стародавніх ритуалів на вшанування сонцестояння та Купала. Вона надихає тому, що йому вдалось відтворити той особливий стан, коли наші предки шукали гармонію із живою природою та з міфологічними істотами [23].

Для мене свято Купала має особливе значення, адже кожного року у моєму містечку Недригайлів проходило свято «Танцю і вогню». Для містечка Недригайлів щорічне проведення свята Івана Купала є своєрідною візитною карткою. Проводилось на березі річки Сули, там збиралися гості із усієї України. Свято Купала завжди було наповненим самобутніми українськими народними традиціями, які включали різноманітні обрядові дійства, співи, хороводи та велике вогнище. Окрім святкової програми обов'язковим атрибутом є ярмарка, де митці народних ремесл виставляли свої роботи (лозові корзини, гончарні вироби, солом'яні капелюхи, керамічні та дерев'яні вироби, картини, вишиванки, саморобні ляльки і багато іншого) та підприємці із своїми продуктовими лавками. Проводилась величезна кількість майстер-класів, встановлювались атракціони, батуту та надувні гірки для дитячих розваг [55].

Із самого дитинства я мала можливість зануритись в ту унікальну атмосферу українського фольклору. Велике значення для мене мав парад вишиванок, що проходив перед святковим концертом. Кожного року усіх бажаючих запрошували одягати на свято Купала вишиванки. В 2019 році

було організовано хоровод усіх хто був одягнений у вишиванки, чим був установлений рекорд області.

Мене завжди заворожували човни, що пливли Сулою, а в них дівчата у вишитих сукнях та вінках із польових квітів і трав. Вони співали купальські пісні, а після їх прибуття до берегу починалися хороводи навколо Марени. Особливу увагу привертали святково вбрані курені. Коли темніло запалювали купальське багаття під співи та музичний супровід, молодь завжди любила перестрибувати через те багаття. На закінчення святкування Купала проводили феєр-шоу та феєрверки [47].

Нажаль, цього року Недригайлів не святкував Івана Купала. Моє рідне містечко все ще оговтується від подій, що трапилися. Для мене це невимовний біль, перебувати далеко від рідних, переживати за рідну землю. Спогади про щасливе святкування Купала, прагнення показати традиції нашого народу нашою нашою нашою мене на створення постановки «В ніч на Купала» – це мій особистий фронт, яким я можу підтримати українську культуру та народ.

Преамбула

На створення постановки також надихнув твір Лесі Українки «Лісова пісня», де Мавка вступає особливим невинним духом природи, зі своєю енергетикою, що має материнські почуття до природи та хоче її оберігати і зрощувати, як дитину. Також досить цікавою є тематика кохання між міфічним створінням та звичайною людиною була відтворена у міфології і літературі багатьох народів. Таке кохання заворожує читача чи глядача, адже воно складне і можливе лише за жертви однієї із сторін (кохання німфи Каліпсо в «Одіссея» Гомера, заради кохання Мавка йде жити до людей в «Лісовій пісні» Лесі Українки [63]).

Особливим елементом купальської ночі – це цвіт папороті. В постановці «В ніч на Купала» ми вирішили використати її як «Квітку Щастя». На нашу думку людина, що має змогу знайти своє власне щастя (у кожного своє щастя) – зможе зробити все: пізнати себе, навколишній світ та

стати найбагатшою. Метою кожної людини є віднаходження щастя. Глибока віра у Квітку Щастя надає сил, відважності йти темної ночі у ліс. Чарівна Квітка Щастя буває лише на Купала і лише на одну мить з'являється її вогняний цвіт. Зазвичай на пошуки Квітки Щастя у ліс ходили парами, тому що намагалися не лише знайти матеріальні скарби, а й зберегти навечно своє кохання [22].

Квітку щастя уявляли вогняно-червою і невиданої краси, коли вона розквітає, то її пахощі заповнюють весь ліс. Також наші предки вірили, що навколо квітки з'являються добрі духи природи та боги, що вітають людину, що її знайшла. Проте Квітка Щастя приваблює не лише людей, а й нечисту силу (мавок, лісовиків, потерчат). Вони намагаються не дозволити людині зірвати квітку. Їх ціль перешкодити, відвернути увагу та забрати її собі [38].

Тут важливо зазначити, що «Квітка Щастя» – це міф. Вона як елемент в контексті міфологічної свідомості є особливий символ-предмет, що несе значення та зміст. Досить часто предмет в міфології може або залишатися таким самим як є насправді, або набуває зовсім інших, часто магічних, якостей. , стають відчуженими від об'єктивної реальності, повсякденної фактичності. Віра в міфічну «Квітку Щастя» та наділення її магічними властивостями полягає в простому «біологічно-інтуїтивному» прямому поєднанні свідомості та предмету. Саме тому сама квітка не є міфічною, проте спосіб зображення і розуміння її є міфічним [28].

Також важливим елементом «В ніч на Купала» є наділення природи різноманітними міфологічними властивостями нашими предками, особливо дерева (дуб, верба, тополя і т. д.). Міфи та легенди такого плану несли головну ціль – охорону певного дерева, адже вірили, що певні види дерев несуть допоміжну, охоронну функцію в боротьбі з катаклізмами. І давньому суспільстві такі вірування вкладали в міф чи легенду особливий правовий регулятор, що мав вплив на поведінку особи чи суспільства. Для прикладу, людина боялась, що за причинене зло щодо дерева її чекає помста від міфологічної істоти чи самого дерева [54].

Лібрето

В темному лісі, під місячними променями, на галявині починають збиратися Мавки. Кожна з них розповідає про своє дерево, кущ чи територію, яку вона охороняє. Під час їх розмов біля найстарішого дерева-дуба в лісі прокидається Головна Мавка. Всі Мавки вітають її, розмовляють про свої пригоди за минулий рік, обіймаються та розпочинають купальський ритуал вшанування живої природи, сонця, місяця та приманювання магічних сил для захисту своїх володінь.

Ритуал Мавок переривають незвичні звуки, що долинають із темряви лісової гущі. Мавки ховаються в кущах, траві та завмирають, щоб не привернути до себе увагу. Із-за дерев до їх галявини прямує пара, що прийшла до лісу шукати цвіт папороті – квітку щастя, щоб бути разом щасливими, і щоб їх кохання ніколи не згасло. Парубок мав з собою сопілку, яку в дитинстві вирізав з дідусем з дуба, де спала Головна Мавка. Він часто приходив до лісу і грав на ній. Цю історію дитинства хлопець розповідав своїй коханій, шукаючи квітку щастя.

Несподівано для хлопця дівчина забирає в нього сопілку, починає жартувати і просить зіграти для неї, а потім веселячись тікає від нього. Мавки бачачи це все розділяють пару, не даючи парубку наздогнати свою кохану, незважаючи на всі його вмовляння та прохання відпустити, бо для нього це важливо, це спогад з дитинства.

В цей час прокидається зі сну Головна Мавка. Хлопець розвертається і бачить дівчину неземної краси, з довгим волоссям, великими зеленими очима. Вона заворожує його і він без тямки кидається до неї намагаючись доторкнутись, щоб зрозуміти, що вона не марево. Пара зачаровується одна одним. В цей час мавки розуміють, що згідно законів природи, таке кохання приречене, тому що або юнак загине, блукаючи лісами в її пошуках, чи Головна Мавка пропаде від жорстокості людей.

Мавки починають розлучати закоханих під приводом проведення магічного ритуалу, який смертним недозволено бачити, та щезають в темряві лісових хащів.

Навкруги непроглядна темрява, лише маленькі світлі плями пробиваються на лісові стежки від місячного світла. Хлопець у відчаї шукає свою кохану пробиваючись крізь ніч. Серед темряви він бачить пару, що кружляє навколо дерев. Хлопець несміливо підходить до них і розуміє, що то не люди. Проте жага знайти кохану переборює страх і він запитує в них чи не бачили вони його коханої. Лісова пара підказує йому, що Мавки зовсім поряд. Вони переконують його, щоб та не погодилась перейти до світу живих і що він має бути обережним. Проте хлопець впевнений, що йому вдасться вмовити кохану і забрати її до свого світу, світу живих.

Діставшись до галявини про яку розповідали лісові люди, юнак побачив лише витоптану траву. Він почав звати кохану, але ніхто не відізвався. Розчарований хлопець не полишав надії. І тут в його голові пригадалися розповіді старших людей в поселенні про те, що кожна Мавка має своє дерево охороняти і якщо завдати йому шкоди, то вона з'явиться, щоб провести суд. Тому він рубає дерево посеред лісових хащ. З надією що його кохана мавка повернеться.

Тут з'являються розлучені Мавки, налітають на хлопця і бажають відплати за біль, що він причинив дереву. Він захищається, проте поглядом шукає свою кохану. Сильне нестримне почуття любові наділяє його жагою до вічного життя з своєю милою. Він готовий пожертвувати людським щастям тільки щоб бути завжди поряд з нею. Проте Мавки говорять йому, що ніщо не зможе змити зло і перетворюють його на Духа Лісу, щоб він віками захищав лісові володіння і не міг знайти спокою.

Для завершення перетворення Мавки звать на допомогу Головну Мавку. Вона розуміє, що то її коханий і швидко збирає наділені купальською магією місячні промінці, щоб вдихнути в нього вічне життя. Ритуал завершено. Хлопець, перетворений в Духа Лісу, бачить свою кохану. Він не

може намиливатись красою, таїнством своєї Мавки. Нарешті вони разом, з'єднались в одне ціле. Нестримні, глибокі почуття щастя охопили парубка, породили життя – бо любов породжує життя, а життя перемагає темряву. І хлопець розуміє, що щастя неможливо вкласти в квітку. Щастя у кожного своє, воно просте і коли ти його знайдеш, то зробиш все, щоб втримати. Закохані у вихорі щастя та кохання мчаться по лісу.

Із першими променями сонця всі створіння засинають у своїх володіннях, в очікуванні магії наступної купальської ночі.

2.2 Ідейно-тематичний аналіз

Тема – уособлення багатівікової мудрості нашого народу.

Ідея – любов перемаже все.

Надзавдання – народні традиції – багатівікова мудрість, що базується на морально-етичних цінностях, які актуальні і в нашому житті.

Драматургічна побудова:

Експозиція – Мавки збираються на галявині. Всі разом вони починають ритуал вшанування живої природи та приманювання магічних сил для захисту своїх володінь.

Зав'язка – ритуал Мавок перериває пара, що ходить по лісу в пошуках квітки папороті, з надією що вони будуть щасливими і завжди разом. Проте мавки, не дозволяють їм це зробити, і розділяють пару.

Розвиток дії – Юнак зустрічає Головну Мавку і вони закохуються з першого погляду. Всі інші мавки розуміють, що згідно законів природи, таке кохання приречене і хтось із них неодмінно загине. Тому вони вирішують розлучити їх та щезають в темряві лісових хщів із Головною Мавкою. Навкруги непроглядна темрява. Хлопець у відчаї шукає свою кохану пробиваючись крізь ніч. Серед темряви він бачить пару міфічних створінь. Вони підказують шлях та попереджають його про те, що Головна Мавка не погодиться перейти жити до світу живих.

Кульмінація – не знайшовши кохану юнак рубає дерево посеред чим учиняє злочин проти природи, з надією що його кохана повернеться.

Розв'язка – з'являються розлючені Мавки і перетворюють його на Духа Лісу, щоб він віками захищав лісові. Ритуал завершено. Закохані щасливі, у вихорі мчаться по лісу. Із сходом сонця всі створіння засинають, в очікуванні магії наступної купальської ночі.

Жанр – хореографічна композиція.

Вид – стилізація народної хореографії.

Форма – сюїта.

2.3 Шляхи та методи реалізації творчого задуму хореографічної постановки. Сценарно-композиційний план

Кількість тактів

Експозиція – 23 т.

Зав'язка – 26 т.

Розвиток дії – 36 т.

Кульмінація – 8 т.

Розв'язка – 23 т.

Всього – 116 т.

Хронометраж – 6 хвилин 22 секунди.

Світлова партитура

Основне світло – зелене.

Експозиція: повне затемнення сцени; 00.07 наростання зеленого світла на 50 відсотків, починаючи з центру сцени; 00.17 мигаючий зорепад срібного кольору; 00.42 дим праворуч на передній план; 00.43 прожектор по центру стандартне світло (акцент на солістку).

Зав'язка: 01.19 затемнення сцени; 01.21 прибрати зорепад, зміна підлоги на червоно-синьо-зелений; 01.22 прожектор передній план праворуч (акцент на пару).

Розвиток дії: 02.03 зміна світла на зелений; 02.15 прожектор на головних героїв авансцена справа; 02.32 прожектор задній план ліворуч на головних героїв; 02.55 два прожектора передній план на головних героїв; 03.25-3.37 прожектор авансцена ліворуч та переміщення на задній план

праворуч разом з учасниками; 03.38 затемнення сцени на 50 відсотків освітлення лише зелене; 03.43 прожектор по центру на головного героя, освітлення сцени на 20 відсотків.

Кульмінація: 04.27 прожектор задній план по центру, зміна кольору підлоги на червоний, прожектор на головного героя.

Розв'язка: 04.56 затемнення сцени на 70 відсотків; 05.02 освітлення сцени на 50 відсотків, прожектор по центру авансцена; 05.18 прожектор ліворуч авансцена; 05.23 зміна підлоги на зелений; 05.28 два прожектори по сторонах; 06.14 прожектор по центру; 06.18 затемнення сцени.

Лексичне навантаження твору

Хореографічна композиція «В ніч на Купала» поставлена на матеріалі українського стилізованого танцю, використана стилізована українська лексика, в фрагменті «козачок» – українська народна лексика.

Епізод 1. Експозиція: На сцені 9 дівчат в статичних різних позах, солістка по центру на авансцені лежить, ніби спить. По черзі змінюють положення рук, виконують загальну хореографію. Використані класичні положення рук, задіяний верх тіла, port de bras, повороти, партер. Музика в цьому фрагменті повільна, помірна, характер виконання плавний. В цьому епізоді лексика складена для підкреслення образу мавок як ніжних, пластичних, гордих, чарівних створінь.

Закінчується епізод позою дівчат в 3 лінії по 3 чоловіка зліва, імітуючи дерева, руки – гілля. Солістка окремо, праворуч.

Епізод 2. Зав'язка: Зміна музики на «козачок». Бігунцем вибігає пара за руки з другої куліси. Виконують в парі комбінацію на основі народної української лексики, яка включає в себе тинок, упадання, повороти, зальотний біг, присядка чоловіча, голубець. Робота з реквізитом: використана сопілка, якою дівчина через лексику показує веселість і загравання до хлопця. В цей час мавки змінюють положення рук. Солістка поворотами переходить до авансцени справа, погляд спрямований на пару.

Музика швидка, характер виконання бадьорий, енергійний, веселий. Комбінації козачка виконуються в парі, мають ігровий характер.

Закінчується епізод тим, що дівчина простими кроками і поворотом заходить в другу кулісу, з сопілкою.

Епізод 3. Розвиток дії: Зміна музики. Простим бігом хлопець підходить до першої лінії дівчат, ті, беручи його за руки, не пускають підходячи простими кроками вперед і перебудовуючись в дві колони одна за одною по діагоналі. Парна комбінація юнака і солістки, в якій проглядається зародження кохання – з'єднання рук, обійми, доторкання до обличчя, підтримка, *port de bras*. Зміна малюнків дівчат-мавок: простим бігом в одну колону, дві, комбінація з поворотами, легкі стрибки, батмани. Загальна комбінація. Лексично показано розлучення пари мавками, нахили корпуса вперед і назад, поворотом солістка переходить в центр між дівчатами, простими кроками відходять назад в другу кулісу. Простим і перемінним кроком хлопець слідує за ними.

Соло юнака. Лексично показано відчай, тугу за коханою. Використані стрибки, прямі лінії рук, повороти, батмани. З третьої куліси справа виходить простими кроками і бігом пара, підтримка в обіймах, захід в третю кулісу зліва. Лексично показано закоханих людей.

Темп помірний, змінюється на повільний в соло.

Закінчується епізод тим, що хлопець залишається на авансцені один по центру.

Епізод 4. Кульмінація: Різкий акцент голови соліста на глядачів. Простими кроками відходить назад по центру в задник сцени. Використання реквізиту сокири: рубає дерево. Акцент на акторську гру хлопця.

Епізод 5. Розв'язка: З третьої і другої куліси з двох сторін по три кроками з поворотом виходять дівчата-мавки. Хлопець по центру повільно підіймає руки вгору, друга паралельна позиція ніг. Дівчата виконують комбінацію по колу з стрибками. В цей час хлопець змінює костюм (задник сцени, реквізит дерево). Бігом виходить на авансцену, загальна комбінація з

наростанням різких змін рук, стрибки, повороти. Бігом дівчата відходять назад в одну лінію, стаючи боком, акцент правої руки на хлопця. Соліст лежить на авансцені зліва. З другої куліси простим бігом виходить дівчина, лексично показано як вона оживляє юнака, проводячи рукою по його тілу і беручи за руку. Дівчата перебудовують в малюнок «клин», загальна комбінація: використані повороти, батмани, стрибки, партер. Солісти по центру виконують підтримку. Загальна комбінацію.

В залежності від музики змінюється темп, з повільного наростання в швидкий і навпаки.

Закінчується епізод статичними положеннями всіх виконавців: солісти тримаючись за руки по центру, погляд на глядача, дівчата в різних позах як на початку номера.

2.4. Музичне оформлення твору

Експозиція. Виконавець Картер Боруелл (Carter Burwell) – американський кіно-композитор. Твір «Love Death Birth» є саунд-треком до саги фільмів «Сутінки» (Twilight). Пісня входить до альбому «The Twilight Saga: Breaking Dawn – Part 1», що вийшов в 2011 році. Мелодія створена Боруеллом підкорила своїм ніжним звучанням, деколи напруженими нотами, що здатні перенести слухача в магічний світ. Музичний розмір: 4/4, темп – повільний, помірний [2].

Зав'язка. Українська народна мелодія «Козачок», музичний розмір 2/4, темп – швидкий. Виконання жваве, бадьоре та має ігровий характер.

Розвиток дії. Виконавець Йеспер Кід Якобсон (Jesper Jakobson Kyd) – датський композитор, що створював треки для різноманітних відеоігор та кіно. Назва «Сім'я Еціо» («Ezio's Family») що входить до альбому відеогри «Assassin's Creed II». Дата релізу 17 листопада 2009 року. Музичний розмір: 4/4, темп – помірний. У композиції використовується оркестр та акустично-електронні маніпуляції [1].

Кульмінація і розв'язка. Виконавець рок-гурт SuperHuman (з англ. надлюдина). Вони є одними із найкращих та найуспішніших рок-гуртів у Балтійському регіоні Європи. SuperHuman створена в 2004 році відомим рок-музикантом з Риги Улдісом. Їх твір «Damped» випущений в червні 2012 року, поєднує важкі гітарні рифи із оригінальною мелодією, таке поєднання висвітлює свіже бачення сучасної рок-музики. Музичний розмір: 4/4, темп – помірний, швидкий [3].

2.5. Костюми виконавців

Мавки – довга сукня, темно зеленого кольору, довгі рукава із розрізами. Верхня частина сукні прикрашена блискітками срібного кольору, ніби роса. Головний убір у вигляді великого непишного вінка із трави, моху, шишок та блискіток, волосся розпущене. Виконують танець – босоніж, адже Мавки не мають взуття.

Головна мавка – довга сукня, світло зеленого кольору. Довга шаль, що прикріплена на браслети. Сукня і шаль прикрашені темно зеленим листям, ніби вона обплетена плющем. Головний убір у вигляді великого

непишного вінка із трави, моху, шишок та блискіток, волосся розпущене.
Взуття не має – босоніж.

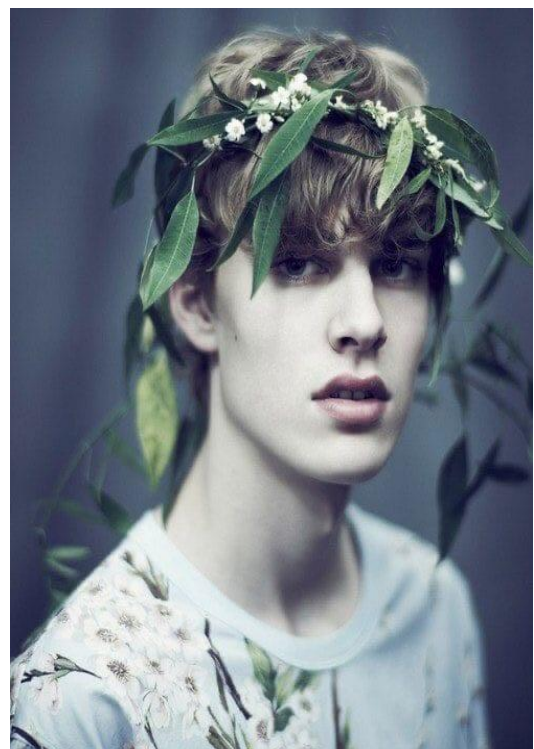
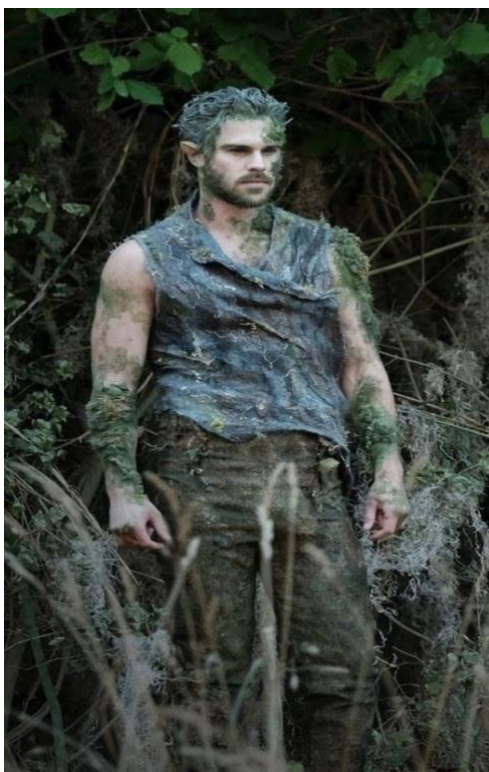
Парубок – біла вишиванка, білі штани. Червоно-чорний пояс. Червоні чоботи. Головний убір – літній солом'яний капелюх.

Дівчина – біла вишита сорочка, довга чорна спідниця із червоно-білою вишивкою внизу. Червоний пояс та червоні туфлі. Волосся заплетене в косу, на голові – вінок із різноманітних літніх квітів та трав.

Дух Лісу – темно сірого кольору рубаша без рукавів, штани коричневого кольору. Все прикрашене мохом, гілочками та павутинням. На руках прикраси із моху. Головний убір – простий вінок із гілки верби, білі квіти. Босоніж.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Провівши дане дослідження ми можемо зробити висновки, що морально-етичні засади та цінності сучасного українського суспільства ґрунтуються на традиціях народу, адже в них закладено мудрість, досвід та глибокі знання, що поєднують тисячолітню історію нашого суспільства. Свято Купала має особливе значення для українського народу. Воно поєднує багато вірувань, традицій та ритуалів. Звернення до купальської тематики уособлює чистоту почуттів та помислів нашого народу, тому що вогонь це втілення очищення, плетіння вінків – надії, вода – джерело життя та зміни на краще, коло – циклічність життєвого циклу, природа рослини – пробудження і віра зміни на краще. Так як природа навесні розквітає, так і наш український народ розквітне та буде процвітати після важкого періоду.

Одним із літературних творів, що надихнув на створення постановки стала «Лісова пісня» Лесі Українки. Мавка в її творі втілює невинного духа природи, зі своєю особливою, притаманній лише жінкам енергетикою. Вона захищає природу, як маленьку дитину, для якої Мавка, як матір. Досить незвичною та оригінальною видалась лінія кохання між Мавкою (міфічним створінням) та хлопцем (звичайною людиною).

Тематика Купала в фольк-опері «Цвіт Папороті» Є. Станковича, балеті «Лілея» К. Данькевича та постановці «Вечір на Івана Купала- Містерія літнього сонцестояння» Г. Гордея заворожує та надихає своїми неординарними сюжетами, поєднаннями та використаною хореографічною лексикою. Дані витвори мистецтва зуміли зворушити серця, заворожити погляди та найголовніше підняти традиційність і самобутність українського народу в свідомості нашого суспільства.

Особливістю роботи «В ніч на Купала» стало не святкування Купала, хороводів навколо вогню та пускання вінків, а відображення містичних лісових ритуалів міфічними створіннями, як їх уявляли наші предки. Також був акцент на пошук «Квітки Щастя». Всі називають її знають як цвіт папороті. У багатьох постановках та літературних творах акцентується увага

на папороть, яка наділена міфічними властивостями, саме тому вона зацвітає. В квітку папороті закладено знаходження багатства та мудрості, а квітка щастя несе глибокий сенс, знаходження того чого прагне кожен – щастя. Хореографічна постановка «В ніч на Купала» мовою танцю, прямолінійно та в переносному сенсі доводить, що квітка – це квітка, а щастя – внутрішній стан, в який кожна людина закладає свій сенс. Для когось це багатство, для іншого це знання, а для головного героя «В ніч на Купала» – кохання.

У багатьох легендах та міфах висвітлюється те що головна ціль Мавок та Русалок це залоскотати чи вбити юнака за вчинення злочину проти природи і саме таку тематику використовують у танцювальних творах. Проте багато легенд говорять, Мавки можуть за злочин перетворити людину на духа лісу, поля чи природи за його згоди понести таке покарання. Саме тому використання рубання дерева в нашій постановці стає для юнака шансом бути із своїм щастям-коханням поруч та назавжди бути разом.

Особлива увага була звернута на пошуки музичного матеріалу. На нашу думку використання народних мелодій для стилізованої частини було недоречним, адже нам потрібно було підсилити містичність та магічність зображених картин. Саме тому було вирішено звернутися до сучасних композиторів твір Картера Беруелла «Love Death Birth» передає ту містичну атмосферу танцю Мавок, твір Кіда Якобсона «Сім'я Еціо» підкреслює момент зустрічі юнака з Мавками та пісня «Damned» SuperHuman дозволяє показати момент відчаю, який переходить до вчинення злочину і потім перехід та возз'єднання закоханих. Всі три твори досить популярні по всьому світу, адже належать до світу кіно та відеоігор.

Велика увага в композиції була звернута на світло, що дозволяє посилювати емоційне сприйняття глядача, виділення чистоти образу української дівчини та використання сили добра. Дане дослідження слугуватиме в подальшому розвитку хореографічного мистецтва, удосконаленню методик викладання національної хореографії, вона може бути корисною для керівників хореографічних колективів та балетмейстерів.

Проте не зважаючи на вище сказане вважаємо, що в подальшому можливо розробляти і удосконалювати дану постановку та використовувати її на різноманітних фольклорних фестивалях, .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Assassin's Creed. Jesper Kyd. URL : https://assassinscreed.fandom.com/wiki/Jesper_Kyd (дата звернення 06.11.2022).
2. Carter Burwell. URL : <https://www.last.fm/ru/music/Carter+Burwell/+wiki> (дата звернення 12.11.2022).
3. Get Song. SuperHuman. Biography. URL : <https://getsongbpm.com/artist/superhuman/MZpRO> (дата звернення 14.11.2022).
4. Gordon Gordey, director and dancemaker: creating original Ukrainian dance in Canada – an autobiographical reflection of a 40-year creative journey with the Ukrainian Shumka Dancers of Canada. URL : <https://roam.macewan.ca/items/a24915f1-74f8-497a-9a1c-c81b42e37ac9> (дата звернення 25.10.2022).
5. НВ Life. Трави, вогонь та вода. Як святкувати Івана Купала в наш час. URL : <https://life.nv.ua/ukr/blogs/ivana-kupala-2021-yak-svyatkuvati-ivana-kupala-v-xxi-stolitti-50030637.html> (дата звернення 2.10.2022).
6. IPress.UA. Лілея (Балет). URL : <https://ipress.ua/afisha/lviv/event/theatre/2022-08-11/582/> (дата звернення 12.10.2022).
7. Itinery. Купала – ніч поєднання двох світів. URL : <http://itinery.com.ua/article/view/kupala-nich-pojednannya-dvoh-svitiv> (дата звернення 3.10.2022).
8. JetSetter.Ua. Нове звучання фолку: Alina Pash та Pahatam презентують EP НОРОВ. URL : <https://jetsetter.ua/nove-zvuchannya-folku-alina-pash-ta-pahatam-prezentuyut-er-norov/> (дата звернення 21.10.2022).
9. Kyiv Gallery. Володимир Титуленко. Ніч на Івана Купала. URL : <https://kyiv.gallery/tytulenko-volodymyr/kartyna-nich-na-ivana-kupala-290> (дата звернення 11.10.2022).
10. Kyiv Gallery. Наталія Багатська. Ніч на Івана Купала. URL : <https://kyiv.gallery/nataliia-bahatska/kartyna-nich-na-ivana-kupala-11284> (дата звернення 10.10.2022).

11. Kyiv Gallery. Олена Кондратюк. Вінок. URL : <https://kyiv.gallery/kondratiuk-olena/kartyna-vinok-7017> (дата звернення 11.10.2022).

12. Music-review Ukraine. Коли цвіте папороть: розвінчана міфологема. URL : <http://www.m-r.co.ua/mr/mr.nsf/0/25C9882AE413CB12C225786E006142D8?OpenDocument> (дата звернення 24.10.2022).

13. Salve Music. Александр Кварта: Биография артиста. URL : <https://salvemusic.com.ua/aleksandr-kvarta-biografiya-artista/> (дата звернення 21.10.2022).

14. Sofia. Нестор Кізенко. URL : <https://sofiainkraine.art/uk/product-category/%D0%BA%D1%96%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE-%D0%BD%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80/> (дата звернення 11.10.2022).

15. The Globe and Mail Keeping Ukrainian dance alive and well. URL : <https://www.theglobeandmail.com/arts/theatre-and-performance/keeping-ukrainian-dance-alive-and-well/article630200/> (дата звернення 25.10.2022).

16. Ukrainian Folklife Archive Collection 0050 - Gordon Gordey, director and dancemaker: Creating original Ukrainian dance in Canada. URL : <https://archives.ukrfolk.ca/index.php/gordon-gordey-collection> (дата звернення 25.10.2022).

17. ZN,UA. Навіщо потрібне мистецтво в час війни. URL : <https://zn.ua/ukr/SOCIUM/dlja-choho-potribne-mistetstvo-pid-chas-vijni.html> (дата звернення 8.10.2022).

18. Автентична Україна. Ірина Батирєва. Свято Івана Купала. URL : <https://authenticukraine.com.ua/blog/kupala> (дата звернення 23.09.2022).

19. Бевзенко В. В. Відображення міфологічної гоголівської тематики в балетних постановках // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток художньо-творчої особистості засобами різних видів мистецтва». Київ, 2021. С. 180-185.

20. Бевзенко В. В. Вплив української міфології на розвиток хореографічного мистецтва // Особливості роботи хореографа в сучасному соціокультурному просторі : збірник матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. 20-21 трав. 2020 р. НАКККиМ. Київ, 2020. С. 98-101.

21. Бібліотека Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Збереження народних традицій – запорука гідного майбутнього. (бібліографічний огляд літератури). URL : <http://library.udpu.edu.ua/novyny/1745-zberezhennya-narodnikh-traditsij-zaporuka-gidnogo-majbutnogo> (дата звернення 9.10.2022).

22. Вголос. Квітка Щастя у Купальську ніч. URL : https://vgolos.ua/news/kvitka-shhastya-u-kupalsku-nich_1401921.html (дата звернення 09.11.2022).

23. Вечір на Купала – Містерія літнього сонцестояння. Eve of Kupalo - a midsummer's night mystery masque URL : <https://roam.macewan.ca/items/3a17cdae-fb82-4458-99f6-d40256353ac1> (дата звернення 25.10.2022).

24. Вовкун В. В. Фолк-опера «Коли цвіте папороть» Є. Станковича: історія та режисерські рефлексії // Культура і сучасність № 2. Київ, 2019. С. 44-48.

25. Войтович В. М. Українська міфологія / Либідь. Київ, 2002. 662 с.

26. Ворожейкіна О. М. Народні звичаї та обряди / Видавнича група «Основа». Харків, 2010. 223 с.

27. Воропай О. І. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис / Українське видавництво. Мюнхен, 1958. 289 с.

28. Дарморіз О. Д. 20 Міфологія : навчальний посібник / ЛНУ імені Івана Франка. Львів, 2010. 248 с.

29. Дегтяр Д. Ознаки Національного у балеті Галини Березової «Лілея» // Вісник Львівського університету. Серія мист-во. Вип. 15. Львів, 2014. С. 182-186.

30. Дяченко О. М. Історичні аспекти купальських обрядів //

Особливості роботи хореографа в сучасному соціокультурному просторі : збірник матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. конф. 3 червня 2022р. НАКККіМ. Київ, 2020. С. 89-93.

31. Івана Купала: історія свята та традиції наших предків. URL : <https://vogue.ua/article/culture/lifestyle/ivana-kupala-istoriya-svyata-ta-tradiciji-nashih-predkiv.html> (дата звернення 24.09.2022).

32. Канівець А. О. Варварське буйство барв (50 років «Вечору на Івана Купала» Юрія Ілленка) // Кіно-Театр. Київ, 2018. № 6. С. 38-41.

33. Кисіль В. В. Відображення структури купальської обрядовості в статті О. Потебні «Про купальські вогні та споріднені з ними уявлення» // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, № 910 (частина II), вип. 60. Харків, 2010. С. 143–147.

34. Кіно24. «Вечір на Івана Купала»: кадри з фільму Ілленка потрапили у кліп Jerry Heil з alyona alyona. URL : https://kino.24tv.ua/pisnya-jerry-heil-alyona-alyona-ela-klipi-kadri-filmu-illyenka_n2074976 (дата звернення 11.10.2022).

35. Коваленко Є. Балет «Лілея» К. Данькевича як взірець хореографічної інтерпретації Шевченкової творчості // Культурологічна думка. Київ, 2014. № 7. С. 19-26.

36. Корній Д. Чарівні істоти українського міфу. Духи природи / ТОВ «Віват». Харків, 2018. 319 с.

37. Корчова О. Нова опера Євгена Станковича: досвід перших виконань // Мистецтвознавство України. Київ, 2012. Вип. 12. С. 86-91.

38. Культура. Івана Купала: традиції святкування українців. URL : https://galinfo.com.ua/news/ivana_kupala_tradytsii_svyatkuvannya_ukraintsiv_387312.html (дата звернення 2.10.2022).

39. КУНШТ. Ми воюємо, щоб зберегти нашу культуру. URL : <https://kunsht.com.ua/mi-voyuyemo-shhob-zberegiti-nashu-kulturu-oxorona-spadshhini-pid-chas-vijni-%E2%80%92-intervyu-z-andriyem-salyukom/> (дата звернення 9.10.2022).

40. Мамаєва Слобода. Купальська ніч. URL : <https://mamayeva-sloboda.kyiv.ua/publ/kupalska-nich/> (дата звернення 22.09.2022).
41. Мелешко В. А. Аналіз художніх творів з української літератури. «Лілея». 2014. Тарас Шевченко (1814-1861). Нова українська література (кінець XVIII - XIX століття). URL : <https://ukrlit.net/directory/57.html> (дата звернення 24.10.2022).
42. Місця в Карпатах. Збирання зілля та інші купальські обряди й традиції на Закарпатті. URL : <https://go-to.rest/blog/zbirannja-zillja-ta-inshi-kupalski-obrjadi-j-tradicii-na-zakarpatti/> (дата звернення 3.10.2022).
43. Нагачевський А. (Переклад з англійської Лесіввід М.) Від національного до видовищного : про відродження українського народного танцю в Канаді («Andriy Nahachewsky. Shifting Orientations in Dance Revivals: From «National» to «Spectacular» in Ukrainian Canadian Dance // Українська фольклористика в Канаді: нові візії традиційного, традиційні візії нового. THE ETHNOLOGY NOTEBOOKS двомісячник .Львів, 2010.С. 316-324.
44. Нагачевський А. , Маєрчик М. Особливості української фольклористики в Канаді // Українська фольклористика в Канаді: нові візії традиційного, традиційні візії нового. THE ETHNOLOGY NOTEBOOKS двомісячник .Львів, 2010. С. 293-309.
45. Національна Академія мистецтв України. Станкович Є.Ф. URL : <https://academia.gov.ua/portfolio-item/stankovich-ievgen-fedorovich/> (дата звернення 23.10.2022).
46. Національна Історична Бібліотека України. Обереги українського народу. Вип. 15. Традиції та обряди. Івана Купала. 07 липня 2022. URL : <https://nibu.kyiv.ua/exhibitions/578/> (дата звернення 12.10.2022).
47. Недригайлівська Районна державна адміністрація. Недригайлівська земля відзначила традиційне районне свято «Купала». URL : <http://ndr.sm.gov.ua/index.php/uk/8-novini/7697-nedrigajlivska-zemlya-vidznachila-traditsijne-rajonne-svyato-kupala> (дата звернення 06.11.2022).
48. Образні системи української художньої культури в історичному

та типологічному аспектах: театр, музика, образотворче мистецтво
Коллективна монографія / [голов. ред. Г. Скрипник] ; НАН України, ІМФЕ ім.
М. Т. Рильського. Київ, 2019. 588 с.

49. Павлюк С. Народна традиційність українців у Канаді // Українська фольклористика в Канаді: нові візії традиційного, традиційні візії нового. THE ETHNOLOGY NOTEBOOKS двомісячник. Львів, 2010. С. 290-292.

50. Пішванова Т. Г. Гоголь на донецькій сцені: до 170-річчя з дня смерті (1852-2022) / Київ-Запоріжжя: Донецьке відділення НТШ Український культурологічний центр. Видавництво «Крокус». Запоріжжя, 2022. 185 с.

51. Покропивна А. Народні звичаї, традиції та обряди як основа народно-сценічного танцю // Наука. Освіта. Молодь Частина 2. Матеріали десятої Всеукраїнської студентської наукової конференції з міжнародною участю. Умань, 2017. С 206-209.

52. Проців І. В. Композиції Євгена Станковича для кларнета соло в контексті полікультурних естетико-мистецьких і виконавських тенденцій // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2012. С. 86-92.

53. Район. Культура. Міністерство культури створило платформу «Мистецтво під час війни». URL : <https://kultura.rayon.in.ua/news/532038-ministerstvo-kulturi-stvorilo-platformu-mistetstvo-pid-chas-viyeni> (дата звернення 8.10.2022).

54. Розумний М. М. Міфи в системі витоків лісового права // Підприємництво, господарство і право : науково-практичний господарсько-правовий журнал. Історія держави і права. Харків, 2015/2. № 7. С. 32-36.

55. Ромни 24. У Недригайлові відгриміло Свято танцю і вогню. URL: <https://romny24.info/u-nedrygajlovi-vidgrymilo-svyato-tantsyu-i-vognyu-foto/> (дата звернення 06.11.2022).

56. Сапіга В. К. Українські народні свята та звичаї / Знання України. Київ, 1993. 112 с.

57. Семенчук В. В. Семантика купальських пісень Уманщини // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки № 129. Черкаси, 2008. С. 106-112.

58. Сихів медіа. Святкування Івана Купала: минуле і сьогодення. URL : <https://sykhiv.media/sviatkuvannia-ivana-kupala-mynule-i-sogodennia/#> (дата звернення 9.10.2022).

59. Скуратівський Василь: «Яким же було Купало?» (українські народні звичаї та обряди). URL : <https://mala.storinka.org/василь-скуратівський-яким-же-було-купало-українські-народні-звичаї-та-обряди.html> (дата звернення 22.09.2022).

60. Слідами Мавок та Русалок. URL : <https://maqik.com/index.php?page=articles&id=131> (дата звернення 2.10.2022).

61. Твоє Місто. «Навіщо фінансувати культуру, коли війна?» У Львові оживає театральне життя. URL : https://tvoemisto.tv/exclusive/borotba_za_ukrainske_slovo_sensy_ta_identychnist_pochalasya_vzhe_davno_yevgen_hudzyk_pro_kulturnyy_front_130411.html (дата звернення 9.10.2022).

62. Тиводар М. П. Сліди дохристиянських божеств у традиційній культурі українців Закарпаття // Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія», вип. 1 (34), 2016. С. 99-107.

63. Турган О. Феномен синтезу національного й античного міфу в драмі-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» // Українознавство в персоналіях – у системі вищої медичної освіти. Івано-Франківськ, 2020. С. 235-245.

64. Україна Споконвічна. Український рік: свята, що нас об'єднують. URL : <https://etnoua.info/novyny/ukrajinskyj-rik/> (дата звернення 04.11.2022).

65. Український інтернет-журнал «Музика». Фолк-опера «Коли цвіте папороть» Євгена Станковича: український прорив у Львові. URL : <http://mus.art.co.ua/folk-opera-koly-tsvite-paporot-evhena-stankovycha-ukrajinskyj-proryv-u-lvovi/> (дата звернення 24.10.2022).

66. Факт дня. Історія свята Івана Купала. URL :

<https://www.factday.net/5-26-istoriya-svyata-ivana-kupala.html> (дата звернення 22.09.2022).